

Gids

Huizen- geschiedenis

Kortrijk

Handleiding voor historisch onderzoek

Gids **Huizengeschiedenis Kortrijk**

Gids

Huizengeschiedenis

Kortrijk Handleiding voor historisch onderzoek

Inleiding 6

Hoofdstuk 1
Beknopt
stappenplan 9

De hoofdbronnen 9

Aanvullende informatie 11

Hoofdstuk 2
Kortrijk,
stad in
verandering 13

De wijkindeling 19

De huisnummers 24

Hoofdstuk 3
Vooronderzoek 27

Kaarten, plattegronden
en iconografie 28

Literatuur 28

Inhoud

Hoofdstuk 4 Ruwbouw 31

Het kadaster (stap 1)	31
Registers van grondbezit en mutaties (stap 2)	34
Registers van grondbezit	34
Register van mutaties	36
Rol van de grondbelastingen (stap 3)	37
Registers van de huisgelden (stap 4)	39
Zekerboeken (stap 5)	45
Akten en Contracten (stap 6)	51

Hoofdstuk 5 Het haardvuur 55

Van in de wieg tot in de kist	55
Parochieregisters	55
Akten van de Burgerlijke Stand	56
Bevolkingsregisters	57
Van nieuwe bedden tot barstende muren	58
Boedelinventarissen en weesboeken van de Weeskamer	58
Bouwvergunningen	62
Archieven van architecten	65
Vonnissen van de Rechtbank voor Oorlogsschade en oorlogsschadedossiers	65
Gerechtelijke archieven (Ancien Regime)	68
In het spoor van de eigenaars	70
Notariële minuten	70
Openbare verkopen	72
Hypotheekregisters	75
Renteboeken en rekeningen	76

Index van de relevante inventarisnummers uit het OSAK per straat	78
--	----

Geraadpleegde literatuur	81
--------------------------------	----

Gebruikte afkortingen

MSAK = Modern Stadsarchief Kortrijk
OSAK = Oud Stadsarchief Kortrijk
SAK = Stadsarchief Kortrijk
RAK = Rijksarchief Kortrijk

Kortrijk 2025. De Leiestad profileert zich met dit project als een stad in verandering, met een duidelijke toekomstvisie en met opmerkelijke openbare werken langs de Leie en in het stadscentrum. Maar vernieuwing heeft een prijs. Om nieuwe gebouwen neer te poten, moeten andere sneuvelen. De stad en haar inwoners hebben een baksteen in de maag. Mede als gevolg daarvan veranderde het uitzicht van de stad door de eeuwen heen. Kortrijk kreeg het ook hard te verduren tijdens beide wereldoorlogen, waardoor niet alleen woningen in ruïnes werden herschapen, maar ook monumenten zoals de Lakenhalle uit het straatbeeld verdwenen. De voorbije decennia gingen opnieuw vele huizen onder de sloophamer, om plaats te maken voor nieuwe projecten. Op het eerste gezicht zijn er in Kortrijk maar een beperkt aantal historische gebouwen terug te vinden, maar achter de verbouwde Kortrijkse gevels schuilt vaak een oudere kern. Deze gids kan helpen om de bouw- en bewoningsgeschiedenis van de vele woningen in het historische stadscentrum in kaart te brengen.

Stadsarchivaris Theodoor Sevens (1848-1927) was de eerste die de geschiedenis van de Kortrijkse huizen onderzocht. Sindsdien beperkte huizengeschiedenis zich tot enkele casussen. Een praktische gids, zoals die in steden als Gent, Brugge, Mechelen en Antwerpen werd uitgewerkt, bleef achterwege. Het is niet verwonderlijk dat deze initiatieven wortelden in stadsarchieven met ervaring ter zake. Daar bevinden zich namelijk de voornaamste bronnen voor huizengeschiedenis. In Kortrijk wordt het stadsarchief in twee verschillende instellingen bewaard. Het "oud" archief (tot 1795) is terug te vinden in het Rijksarchief in de Guido Gezellestraat, het "modern" archief in het eigenlijke stadsarchief, dat deel uitmaakt van erfgoeddepot Trezoor in Heule. Deze gids kwam tot stand op initiatief van het Rijksarchief in het kader van een stageopdracht voor de interuniversitaire opleiding Archivistiek (Erfgoed en Hedendaags Documentbeheer), geïnspireerd door enerzijds de bestaande handleidingen voor andere steden en anderzijds door een in 2016 verschenen bronnengids voor huizengeschiedenis in Wallonië.

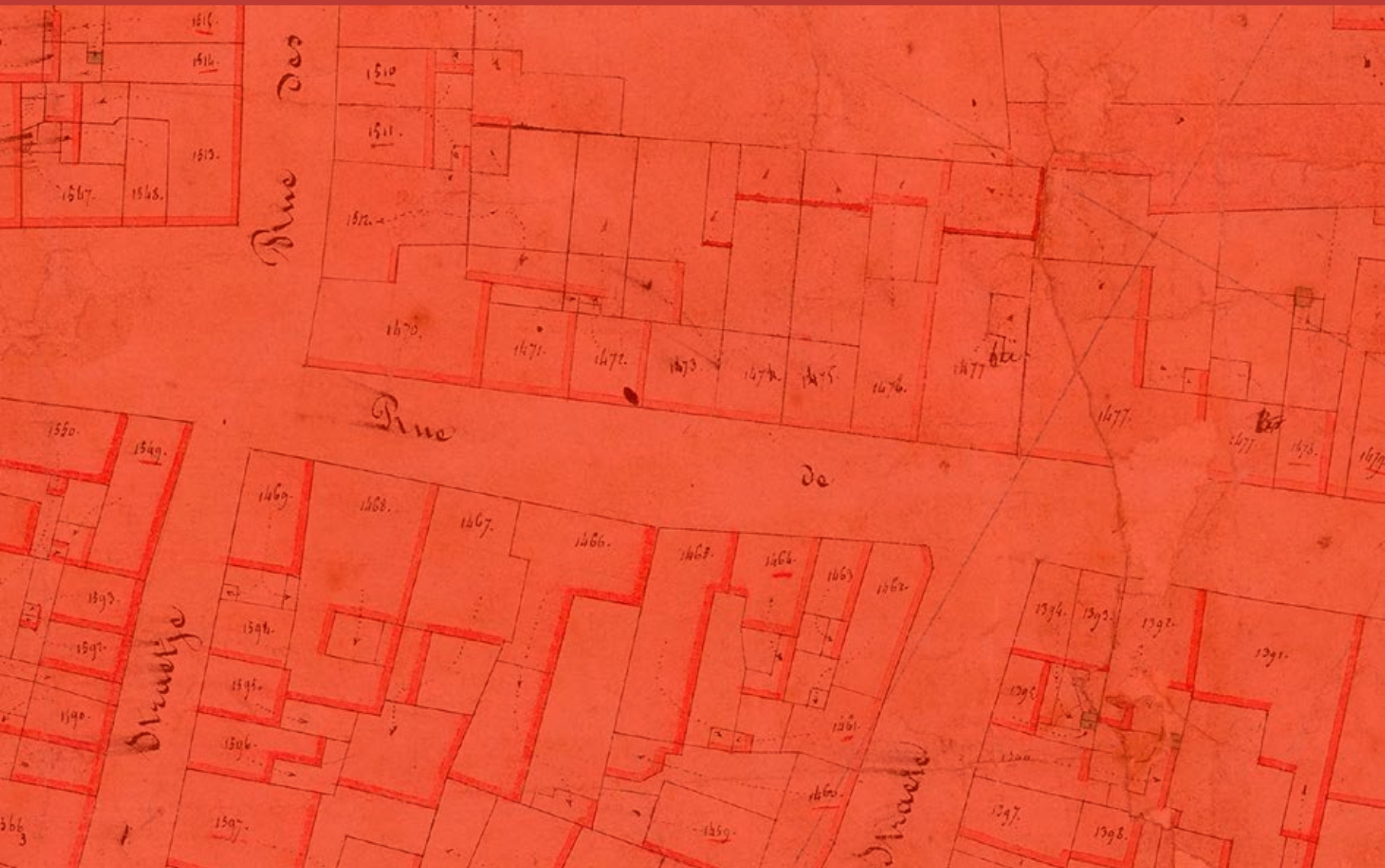
Inleiding

Ondanks de vaak onvolledige Kortrijkse bronnen werd een werkbare methode ontworpen. Wat hierna volgt is een stappenplan, met uitleg per soort bron, onderverdeeld in hoofdbronnen ("de ruwbouw"), die het mogelijk maken om een lijst van eigenaars en bewoners op te stellen, en bronnen die aanvullende informatie bevatten ("het haardvuur"). Het onderzoek eindigt meestal niet bij de ruwbouw, want wie waren die eigenaars en bewoners die zich 's avonds aan het haardvuur warmden? Hoe is het uitzicht en de inrichting van hun woning in de loop der tijd veranderd?

Na een inleidend hoofdstuk worden in een tweede hoofdstuk de verschillende oude wijkindelingen uit de doeken gedaan. Het is namelijk essentieel, met het oog op verder onderzoek, om het onderzochte huis in een wijk te situeren. Het derde hoofdstuk gaat dieper in op het vooronderzoek. Na het situeren van het huis in een wijk, kan gezocht worden naar relevante kaarten, plattegronden, afbeeldingen en literatuur. Na dit hoofdstuk volgt het eigenlijke onderzoek. In verschillende stappen komen de voornaamste bronnen aan bod, vervolgens de bronnen met aanvullende informatie. Doorheen de hoofdstukken worden de huizen op de adressen Overleiestraat nr. 64 en Wijngaardstraat nr. 8 gebruikt als proefkonijnen. Ten slotte is er een lijst van geraadpleegde literatuur en een index, per straat, van de te gebruiken nummers van archiefstukken uit het Oud Stadsarchief. Deze index dekt niet het hele historische stadscentrum, maar zal voor velen een handig hulpmiddel zijn.

De lijst van bronnen in deze gids is niet volledig, maar beperkt zich tot de essentie. De doorwinterde archivaris, historicus, heemkundige of genealoog zal ongetwijfeld ook aanvullende informatie vinden in andere documenten. Deze gids wil ook wie minder vertrouwd is met het archief op weg helpen, maar dan nog blijft huizenonderzoek een werk van lange adem, waarbij je mogelijk een zijweg zal moeten inslaan om uiteindelijk toch op de bestemming aan te komen.

Hoofdstuk 1

Beknopt stappenplan

De hoofdbronnen

Huisnummers veranderen doorheen de tijd. Daarom is het noodzakelijk om tijdens het onderzoek in een zogenaamde "concordantietabel" de huisnummers of andere aanduidingen van het onderzochte huis en een aantal huizen links en rechts van het pand bij te houden. Zo kan steeds gecontroleerd worden of de gegevens van het juiste huis overgenomen worden. De veiligste manier is om vanaf een bepaald ruimtelijk ankerpunt te werken: hoeken van straten, religieuze instellingen, stadsgebouwen of huizen met een opvallende huisnaam. Dit alles ter controle: niemand wil na al het harde werk ontdekken dat hij het verkeerde huis onderzocht heeft.

Stap 1

Aan de hand van de bronnen van het Belgisch *Kadaster* kunnen de eigenaars van de huizen tot in 1835 achterhaald worden. Deze informatie is te vinden op de kadastrale plannen en in de leggers en aanwijzende tabellen. Het "primitieve" (oorspronkelijke) plan van het Kadaster toont de perceelsgrenzen van 1822.

Stap 2

Terugkeren tot in 1806 kan in het Stadsarchief van Kortrijk dankzij *registers* waarin het grondbezit werd bijgehouden ter ondersteuning van het innen van de *grondbelastingen*. Ook een register van *mutaties* (veranderingen van eigenaar of bewoner), waarin de vermeldingen van de namen van de eigenaars teruggaan tot in 1801, kan helpen.

Stap 3

De *rol van de grondbelastingen* voor het jaar 5 van de Franse jaartelling (1797/1798), bewaard in het Stadsarchief, bevat de namen van de eigenaars. Bovendien vermeldt ze de huisnummers die de sleutel vormen tot de oudere bronnen.

Stap 4

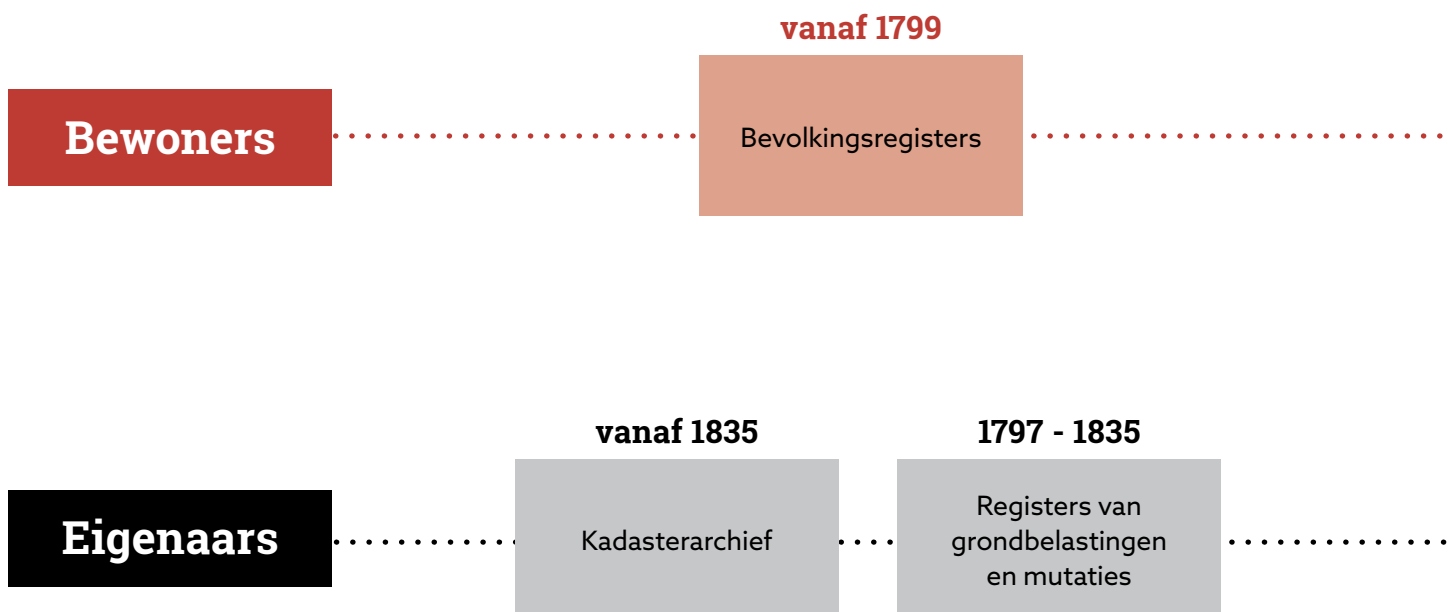
De uitvoering van de volgende stappen gebeurt in het Rijksarchief in Kortrijk. Door het huisnummer uit de rol van de grondbelastingen op te zoeken in de *registers van de huisgelden* kan de stap naar het Ancien Régime gemaakt worden en kunnen de eigenaars en bewoners uit de periode van 1686 tot 1785 gevonden worden. De huisnummers wijzigen in deze periode nauwelijks.

Stap 5 (indien de "zekerboeken" beschikbaar zijn)

In de zogenaamde "*zekerboeken*" bevindt zich kadastrale informatie over onroerende goederen, waaronder alle opeenvolgende eigenaars van het einde van de zestiende eeuw tot 1797. Door deze registers naast de registers van de huisgelden te leggen, achterhaalt men het andere huisnummer tijdens het Ancien Régime. Aan de hand van de vermeldingen in de zekerboeken kunnen stukken in verband met *openbare verkopen, erfenissen en renten* opgezocht worden.

Stap 6

Verder terugkeren kan door de *Akten en Contracten* te doorzoeken op zoek naar verkoopaktes. Op deze manier kan men voor de oudste panden zelfs terugkeren tot in 1438.

Aanvullende informatie

Van in de wieg tot in de kist

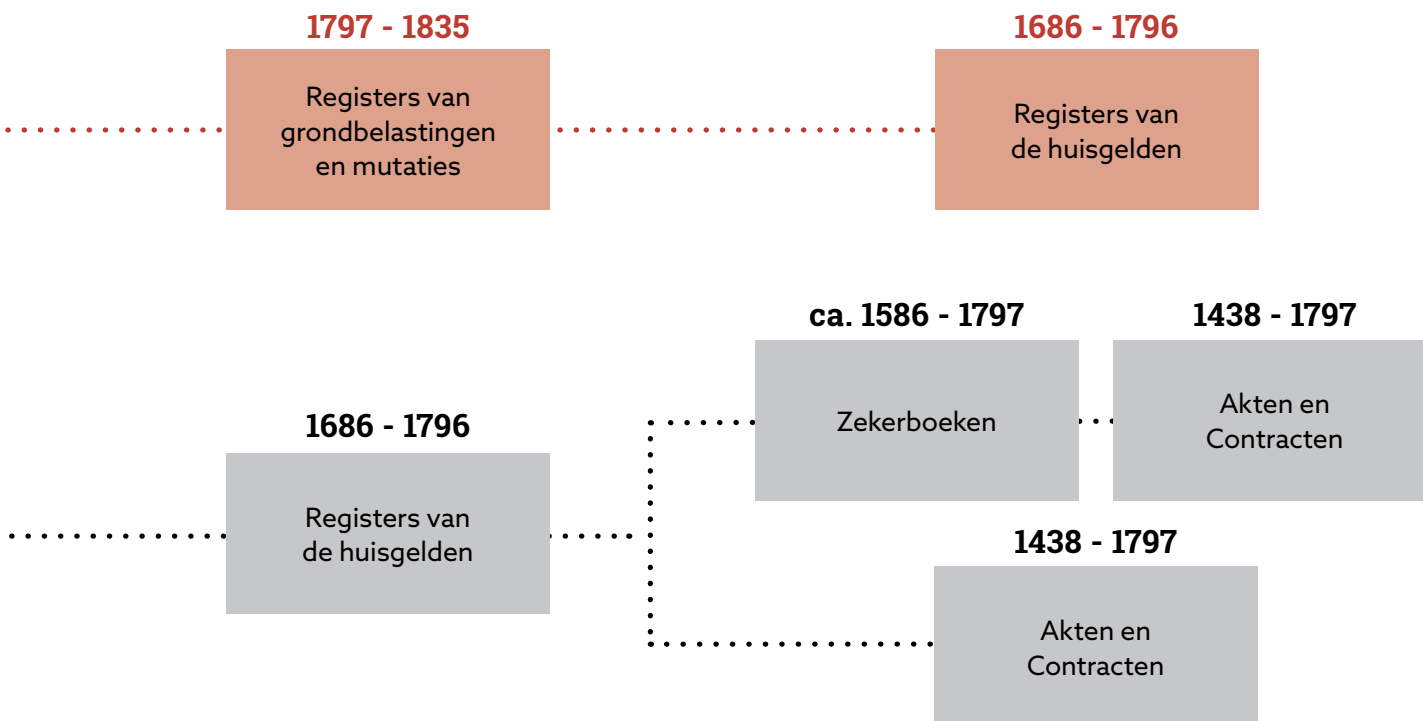
De akten van de *Burgerlijke Stand* en de *parochieregisters* vertellen wanneer de opeenvolgende eigenaars of bewoners geboren of gedoopt werden, wanneer ze trouwden en wanneer ze overleden of begraven werden. De *bevolkingsregisters* vermelden naast de naam van het gezinshoofd ook de andere leden van het gezin, hun geboortedatum en -plaats, beroep en eventuele eerdere of latere verblijfplaatsen.

Van nieuwe bedden tot barstende muren

Boedelinventarissen (en erfenisaangiften) geven een overzicht van de huisraad en andere bezittingen van de bewoners en eigenaars bij overlijden en geven een indicatie van hun financiële situatie. *Bouwvergunningen* en *archieven van architecten* tonen hoe het gebouw zelf tot stand kwam. Vonnissen van de Rechtbank voor *Oorlogsschade* en oorlogsschadedossiers gunnen een blik op eventuele beschadigingen van de woning en inboedel. In de procesdossiers van het stadsarchief vinden we informatie terug over burenruzies.

In het spoor van de eigenaars

Notariële minuten en verschillende bronnen in verband met *openbare verkopen* leiden naar de verschillende eigenaars, voor zover deze nog niet bekend zijn uit de hoofdbronnen. Maar woningen werden niet alleen verkocht. Ook de hypothecaire en andere *renten* die op het pand rustten werden doorheen de eeuwen bijgehouden, wat de zoektocht naar de verschillende eigenaars of bewoners gemakkelijker maakt.

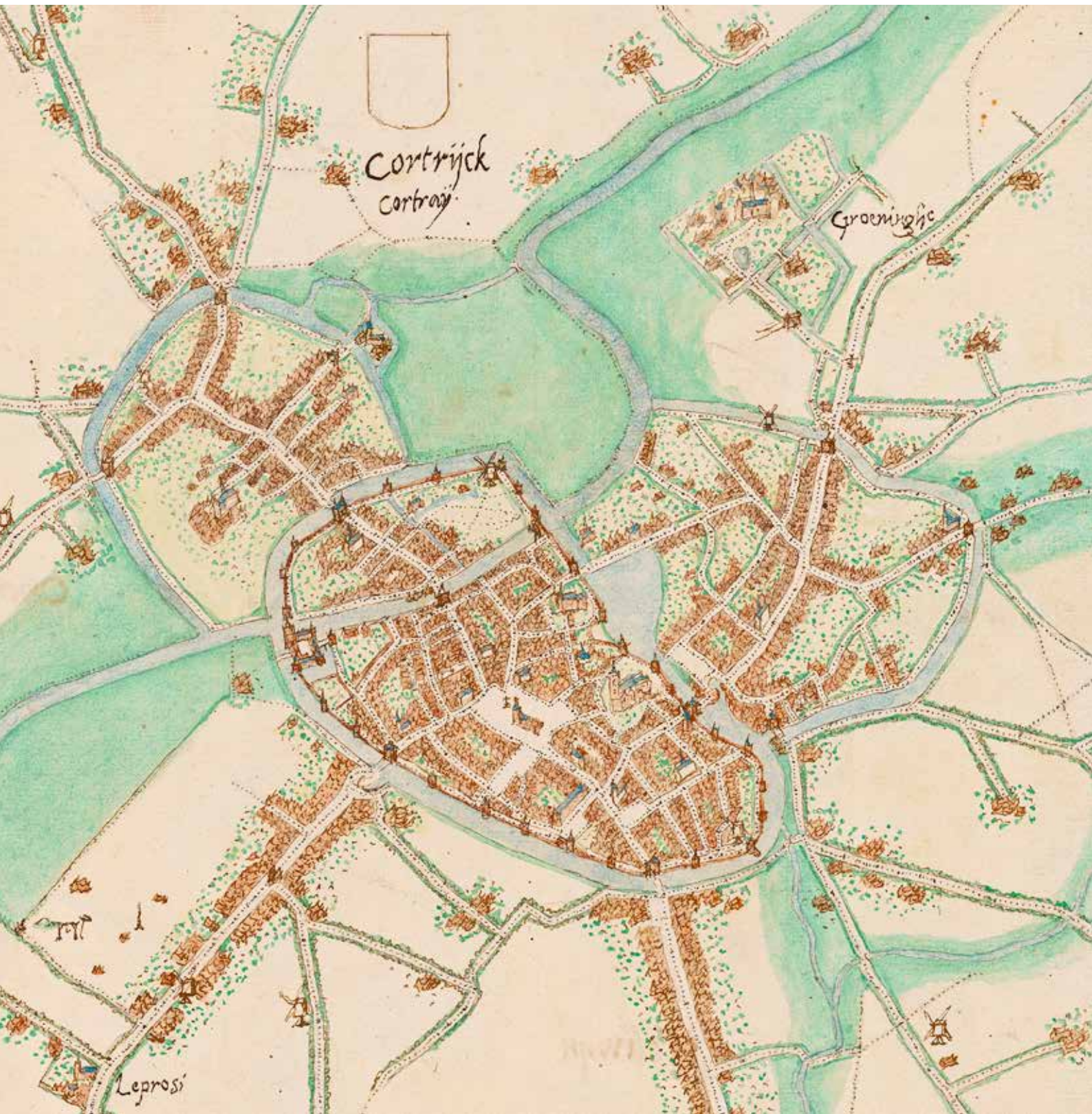

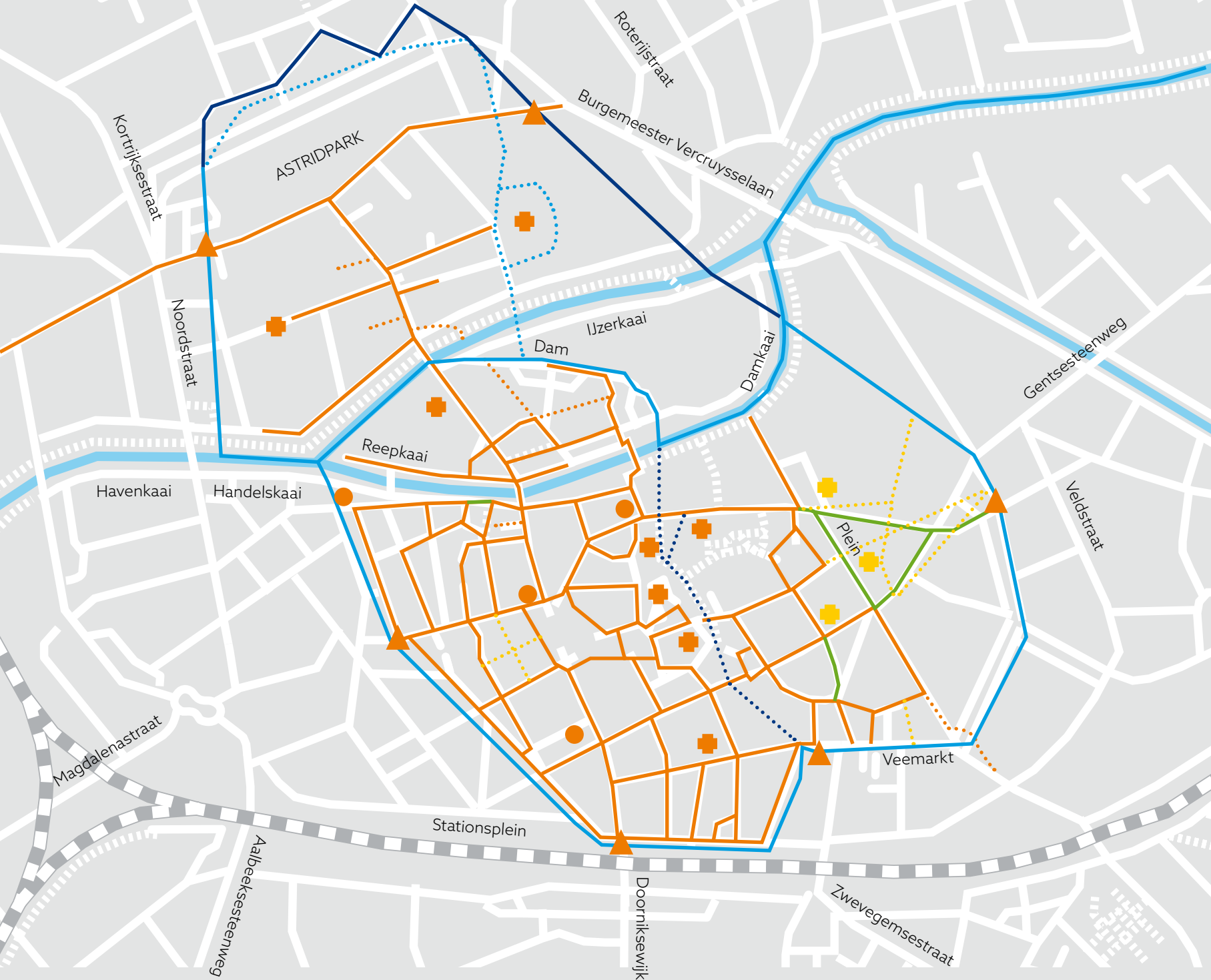
Kortrijk, stad in verandering

De Grote Markt, de Onze-Lieve-Vrouwe- en Sint-Maartenskerk, het begijnhof, het voormalige grafelijke domein en de omliggende straten vormen de historische stadskern. Rond die kern werd tijdens de late middeleeuwen een gracht gegraven die in verbinding stond met de meer noordelijk gelegen Leie. Na de vernieling op het einde van de veertiende eeuw van de burcht ter hoogte van de Onze-Lieve-Vrouwekerk, gaf de Bourgondische hertog Filips de Stoute het bevel om een nieuw kasteel te bouwen in het westen van de stad, tussen de Rijselpoort en de Leie, bij de huidige Kasteelstraat en -kaai. Enkele jaren later werd de noordelijke Leie-arm gegraven en ontstond de wijk Pamele, het huidige Buda-eiland. Deze nieuwe wijk werd ingesloten tussen beide armen van de rivier en werd geïntegreerd in de stadskern. Tijdens de vijftiende eeuw gebeurde hetzelfde met Overbeke, het gebied buiten de Steenpoort, ten oosten van het stadscentrum, dat met vestingen werd versterkt. In 1577 mocht ook Overleie, het gebied ten noorden van de Leie, zich officieel deel van de stad noemen. De kaart van Jacob van Deventer is belangrijk voor de geschiedenis van de stadsontwikkeling, aangezien deze de toestand toont omstreeks 1560, net voor de aanleg van de nieuwe vestingen (1577-1580).

Op het einde van de middeleeuwen telde Kortrijk iets meer dan 5.000 inwoners, in 1530 bijna 7.000 en rond 1700 meer dan 11.000. Tijdens de achttiende eeuw groeide het inwonersaantal gestaag naar 14.000. Ook het aantal huizen in de stad nam toe: tijdens de vijftiende eeuw stonden er ongeveer 650, in 1571 al 2.218, in 1726 meer dan 2.200 (het "schependom" inbegrepen), en op het einde van het Ancien Régime bijna 2.400. Het schependom was het gebied dat buiten de vesten lag. Het behoorde nog tot het ressort van het stadsbestuur, maar had buiten de (steen)wegen met lintbebouwing een duidelijk agrarisch karakter. Tijdens de veertiende, vijftiende en zestiende eeuw zorgde de aanleg van

een groot aantal straten ervoor dat de historische stadskern binnen de vesten snel werd volgebouwd. Het centrum werd gekenmerkt door kronkelende en smalle straatjes zoals de Pieter de Cockelaerstraat. Deze straat, die de Onze-Lieve-Vrouwestraat en Begijnhofstraat met elkaar verbindt, werd aangelegd in het begin van de vijftiende eeuw, na het verkavelen van gronden die vrijkwamen na de vernieling van de burcht. Overbeke en Overleie bleven deels hun landelijke karakter behouden. Het leeuwendeel van de straten op de kaart van Van Deventer bestaat nu nog.

Het stratenplan van Kortrijk sinds 1560 op basis van de kaarten van Van Deventer, De Bersacques en de Ferraris.

Straten

- bestaat sinds de 16de eeuw
- bestaat sinds de 17de of 18de eeuw
- ⋯ bestond van de 16de tot de 18de eeuw
- ⋯ verdween na de 16de eeuw

Grachten

- bestond van de 16de tot de 18de eeuw
- bestond van de 17de tot de 18de eeuw
- ⋯ verdween na de 16de eeuw
- ⋯ verdween tijdens de 18de eeuw

- + kerken en andere gebouwen van kerkelijke instellingen
- stadhuis en andere gebouwen van wereldlijke instellingen
- ▲ stadspoorten

Eén van de bekendste kaarten van Kortrijk verscheen in het boek *Flandria Illustrata* van Antonius Sanderus uit 1641. De afbeelding van de stad, in vogelvlucht getekend vanuit het noordoosten, was oorspronkelijk van de hand van de Kortrijkse landmeter Louis de Bersacques en werd door verschillende tekenaars overgenomen. In diezelfde periode schilderde De Bersacques een kaart van de stad, het schependom en de keurstaken (grenspalen) die nog steeds in de historische raadzaal van het Kortrijkse stadhuis hangt. Voorzichtigheid is geboden bij het gebruik van deze kaart voor huizenonderzoek.

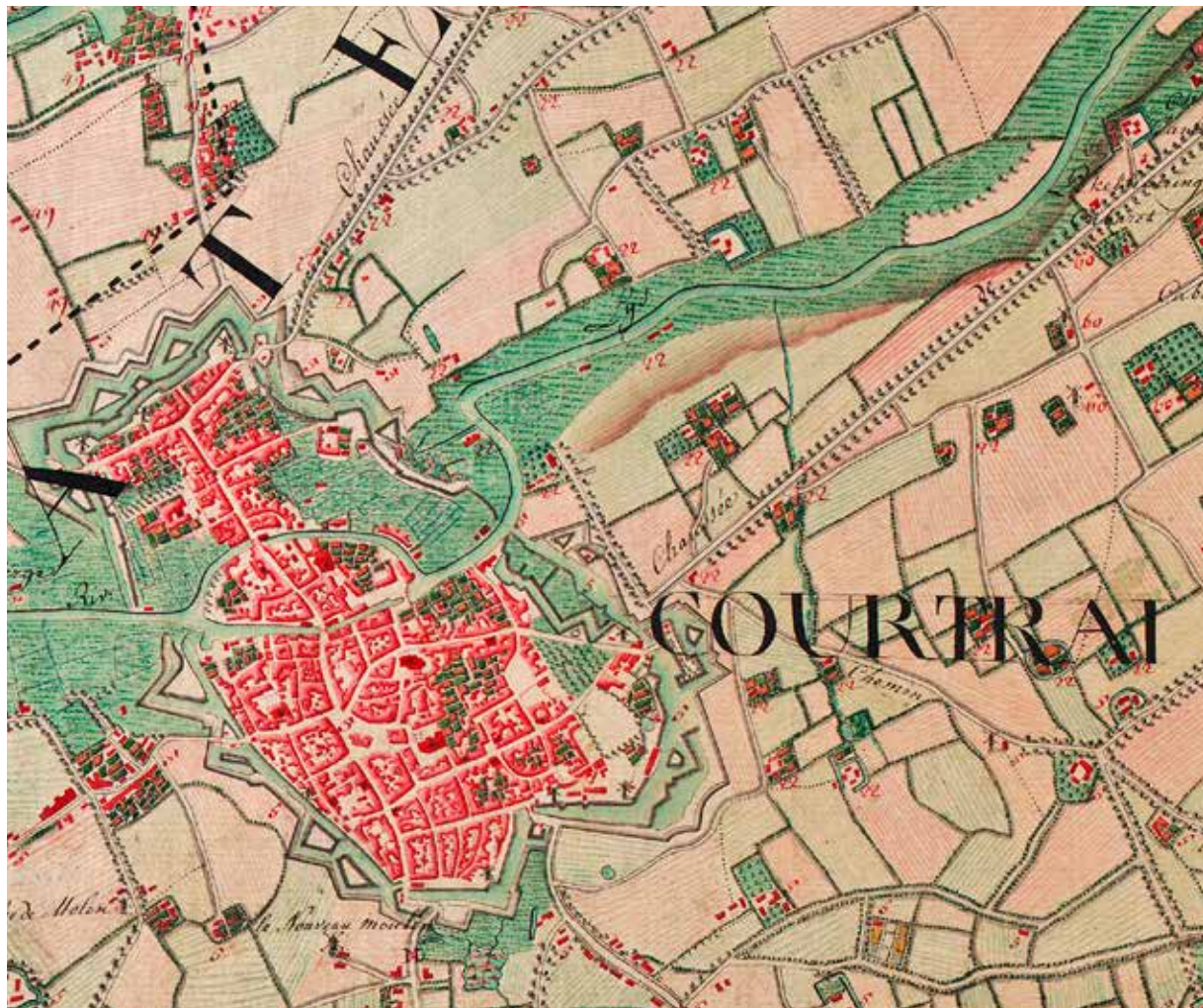
Afbeelding op pagina 14: de kaart van Jacob van Deventer (ca. 1560) Koninklijke Bibliotheek van België, MS. nr. 22090: Jacob van Deventer, Atlas des Pays-Bas folio 21.

De kaart van Lowys I de Bersacques in het stadhuis van Kortrijk (ca. 1640).

Ten eerste zijn de straten te breed in vergelijking met de werkelijkheid, omdat De Bersacques het verloop van de straten boog, om zo gebroken tracés te vermijden. De belangrijkste beperking is dat de huizen geen realistische weergave zijn, maar figuratieve elementen. Het aantal kan kloppen, het uitzicht niet, in tegenstelling tot de weergave van andere opmerkelijke, herkenbare gebouwen zoals kerken. Voor het uitzicht van een huis zijn kaarten als deze dus niet de aangewezen bronnen.

Op de kaart van De Bersacques zien we de contouren van de stad vóór de bouw door de Fransen van een fort dat de plaats innam van een deel van de wijk Overbeke. Toen de citadel enkele decennia later werd afgebroken, werd het oude stratenplan niet hersteld, maar bleef een onderdeel van het fort als het huidige Plein bestaan. Op de laat-achttiende-eeuwse Ferrariskaart is het Plein ook te zien, net als de dicht bebouwde stadskern. De beek tussen Overbeke en het centrum is echter verdwenen.

Ferrariskaart van de Ferraris (ca. 1777).

De wijkindeling

Om voor een bepaald huis informatie te verzamelen van vóór het bestaan van het Belgisch Kadaster, moet het onderzochte huis eerst gesitueerd worden in een wijk. In verschillende reeksen documenten, aangelegd door het Kortrijkse stadsbestuur en ambtenaren, werd informatie per wijk bijgehouden. Verschillende ambtenaren kregen de taak om elk één of een aantal wijken op te volgen, bijvoorbeeld voor het innen van belastingen. De grenzen van de wijken veranderden doorheen de tijd, al bleven veranderingen meestal beperkt tot een aantal huizen. Voorzichtigheid is geboden bij het zoeken naar de wijk waar het huis toe behoorde. In de ene reeks documenten kan het huis tot de ene wijk behoren, en in een andere reeks tot een andere, of in de reeks kan hetzelfde huis twee keer voorkomen.

Al zeker sinds de vijftiende eeuw kregen een aantal gebieden een naam. Dit was bijvoorbeeld het geval voor Overleie en Overbeke. Tijdens de zestiende eeuw legde het stadsbestuur de grenzen van veertien wijken vast. Binnen de vesten waren dat de wijken Overleie, Pamele (of Buda), Overbeke, Lege Geesten (of Heilige Geest), Herten (of Vismarkt), Marktgrave, Amazonië, Sint-Joris, Sint-Maarten, Moren en De Croone. Buiten de vesten, maar nog binnen het schependom, waren dat de wijken Buiten de Doornikpoort (of Coole), Buiten de Rijselpoort (of Sint-Michiel) en Buiten de Bruggepoort.

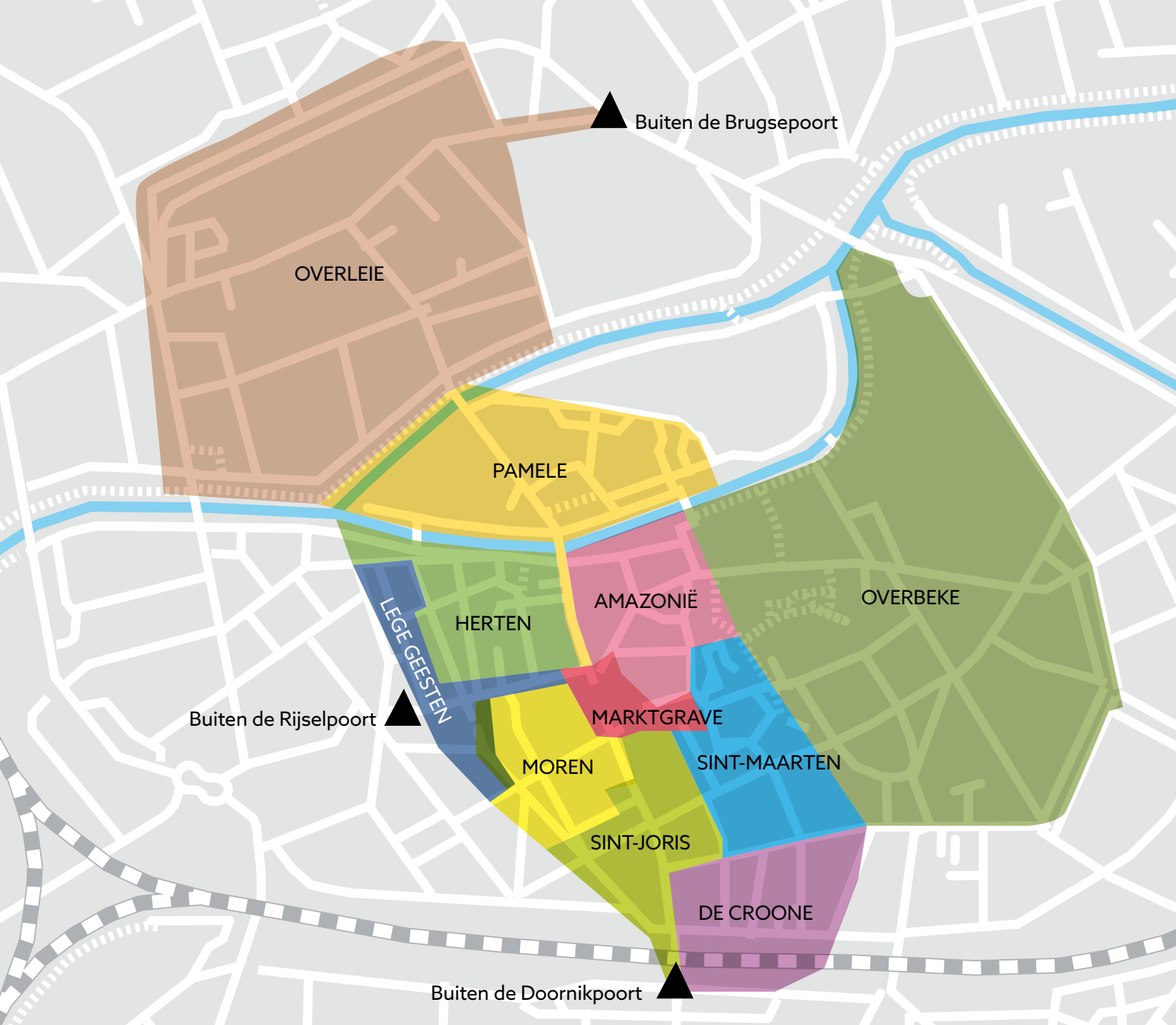
Rond 1686 creëerde het stadsbestuur echter een tweede wijkindeling die gelijktijdig met de eerste werd gebruikt. Het stadsbestuur gebruikte de oudste indeling vooral in juridische documenten en voor het bijhouden van kadastrale informatie. De nieuwste indeling diende voor het innen van belastingen, het uitvoeren van tellingen en het inkwartieren van soldaten.

Bij de verschillende stappen zal aangeduid worden welke wijkindeling van toepassing is. Alle reeksen documenten die vóór het vastleggen van de nieuwe wijkindeling beginnen, hanteren de oudste wijkindeling. Dit geldt ook voor de zekerboeken, de Akten en Contracten, de hypotheekregisters, notariële minuten, juridische documenten en de documenten opgemaakt in het kader van een openbare verkoop.

Waarschijnlijk zorgde de ongelijke verdeling van de inwoners en huizen over de oude wijken voor de inefficiënte inning van belastingen. De nieuwe wijkindeling verdeelde de stad in acht wijken. Sint-Maarten werd één met het grootste deel van Marktgrave, terwijl Pamele werd verdeeld onder Amazonië en Heilige Geest. Heilige Geest bestond voortaan uit de westelijke helft van Pamele, de westelijke helft van de Leiestraat, heel Herten en het grootste deel van het dunbevolkte Lege Geesten. De oosthelft van Pamele en de Leiestraat gingen naar Amazonië, dat ook het deel van Overbeke met de Kleine Leiestraat en de Groeningestraat opnam. Moren werd bij Sint-Joris gevoegd. De wijken buiten de vesten bleven dezelfde.

In bijlage vind je een index met de te gebruiken registers uit het Oud Stadsarchief (met vermelding van hun inventarisnummer) per straat. Deze index is gebaseerd op de vermelding van de straten in de verschillende archiefdocumenten. Vind je het huis toch niet terug, dan is het aangewezen om in de reeksen van of over de aangrenzende wijk(en) te gaan zoeken.

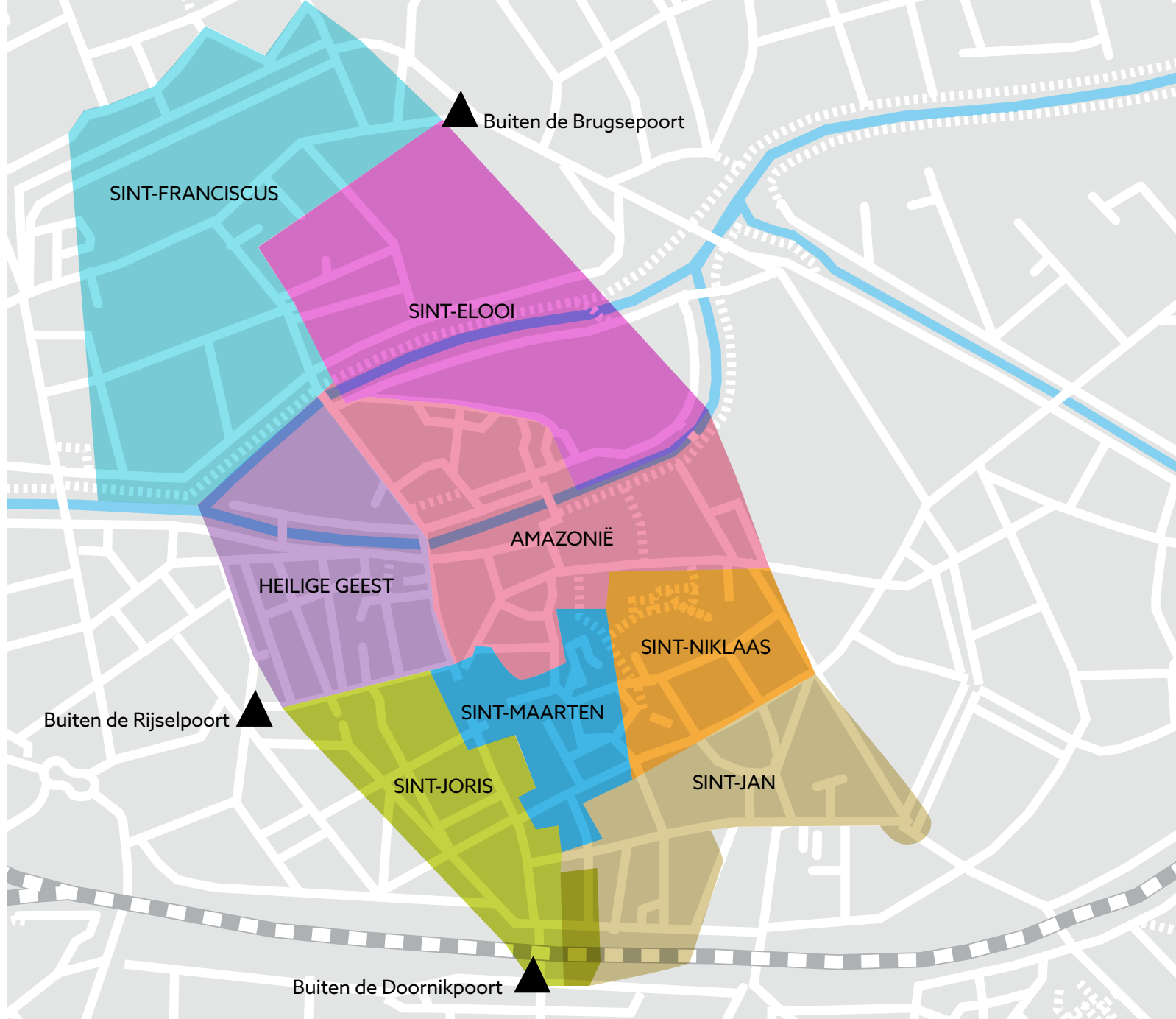
Voorbeeld 1: De Leiestraat behoorde volgens de oudste wijkindeling tot de wijk Pamele. In de nieuwste wijkindeling behoorde de westkant tot de wijk Heilige Geest, en de oostkant tot Amazonië. Informatie over huizen in deze straat bevindt zich dus in documenten die handelen over zowel de wijken Pamele (voor de periode tot het einde van de achttiende eeuw) als Heilige Geest en Amazonië (voor de periode tweede helft zeventiende eeuw tot het einde van de achttiende eeuw).

De Kortrijkse wijkindeling, gebruikt van ca. 1586 tot het einde van het Ancien Régime. De grenzen van de wijken zijn gebaseerd op de zekerboeken. Het niet-ingekleurde deel van de stad binnen de vesten bevatte geen straten, dus kon er niet vastgesteld worden tot welke wijk(en) het gebied behoorde.

Voorbeeld 2: Een huis op de Graanmarkt behoort volgens de Akten en Contracten tot de wijk De Moren. Dit geldt zowel voor de zestiende, zeventiende en achttiende eeuw. In fiscale documenten uit de achttiende eeuw, zoals de registers van de huisgelden, zal je dit huis echter terugvinden in het register met informatie over huizen in Sint-Joris. Hoewel het over dezelfde periode gaat, hangt het van de bronnenreeks af waar je moet zoeken.

Van 1796 tot ca. 1822 bleef enkel de nieuwste wijkindeling in gebruik. Op de primitieve kaarten van het Belgische Kadaster uit 1822 staan de grenzen van de acht secties waaruit de stad voortaan bestond. Deze kaarten kunnen digitaal geraadpleegd worden op de website www.search.arch.be

De Kortrijkse wijkindeling, gebruikt van ca. 1686 tot ca. 1822. De grenzen van de wijken zijn gebaseerd op de registers van de huisgelden. Het niet-ingekleurde deel van de stad binnen de vesten bevatte geen straten of behoorde (eerder) tot (de gronden van) de citadel.

(zoeken op "primitieve plannen"). De binnenstad telt nu drie secties: F, G en H. Onderdelen van de sterk geürbaniseerde rand van de stad, zoals de Rijselsewijk en de Doorniksewijk, in feite de oude wijken buiten de stad maar binnen het schependom, worden als aparte secties aanzien.

Sectie F behelst Overleie en het Buda-eiland en krijgt de naam "Basse ville". Sectie G, "Hôtel de Ville", bevat de westelijke helft van de binnenstad, met als grens de Leiestraat en de Doorniksestraat. De sectie met het grootste aantal percelen is sectie H, of "Amazonnes", dat heel het gebied ten oosten van de Leiestraat en de Doorniksestraat omvat, Overbeke inbegrepen. Huizenonderzoek start met het kadastraal perceelnummer, dat voor de binnenstad zal beginnen met F, G of H.

N° 100	N° 101	N° 102

St. Pierre

Section de la Ville

Extérieur

Section de la Ville

Nouvelle

PORTE DE LILLE

Section G
de la ville de
COURTRAI
dite de la Maison de ville.
En trois Feuilles par Feuilles
Lain Par M. C.

*Propriété de la Maison de ville
Par le Clergé de Courtrai*

*Maison de ville de Courtrai
dite de la Nouvelle*

Section G, F, Feuille
Section F.

Rue de St Michel

Chateau

Place de St Michel

Maison de Ville

Maison de Ville

RUE

D E

L A

L X S

L I L L E

D E

Section G.

CRAN PLAIN

De huisnummers

Huizen werden niet altijd per straat genummerd. Meestal kende de stad de huizen per wijk een doorlopende nummering toe. Huisnummers kunnen verschillen per bronnenreeks. Als er huizen verdwenen of bijkwamen, werd bovendien de nummering aangepast. Huisnamen zijn een houvast tijdens de zoektocht naar de vermelding van een huis in verschillende reeksen documenten. Voor huizen zonder huisnaam moeten we het met de namen van de burens en eigenaar en de huisnummers doen.

Concordantietabellen geven een overzicht van de huisnummers van een huis doorheen de tijd. Wegens gebrek aan dergelijke tabellen voor Kortrijk, moet je deze zelf opstellen. Hierbij kies je twee herkenbare ankerpunten links en rechts van het onderzochte huis. Dit kunnen hoeken van straten zijn, religieuze instellingen, openbare gebouwen of huizen met een huisnaam. Hierbij geef je telkens de eigenaars en huisnummers aan, zodat je die in andere reeksen kan herkennen.

Hoewel het sinds de negentiende eeuw de gewoonte was om de huizen per straat te nummeren, is het kadastraal perceelnummer een noodzakelijk houvast vanaf 1835. Daarvoor kreeg het huis afhankelijk van de soort bron, een nummer toegewezen. Hierna volgt een korte synthese van die evolutie. Meer informatie over de specifieke situatie per bronnenreeks komt aan bod bij de bespreking van de stappen.

Bij het opstellen van de zekerboeken tijdens het vierde kwart van de zestiende eeuw kreeg elk huis een bladzijde toegekend waarop de informatie per huis werd bijgehouden. In de hoek bovenaan, naast de straatnaam, stond een nummer. In verwante reeksen, zoals de Akten en Contracten, wordt dan ook verwezen naar deze huisnummers, met de naam van de wijk als adres, bijvoorbeeld "nummer 83 in De Croone". De ambtenaar die deze informatie bijhield, stopte bij het splitsen van een huis een blad bij het huisnummer waar het tot voor kort bij hoorde. De huisnummers werden door de eeuwen heen niet aangepast, wat resulteerde in een groot aantal losse stukken tussen de registers en verschillende huizen die geen, of hetzelfde huisnummer kregen.

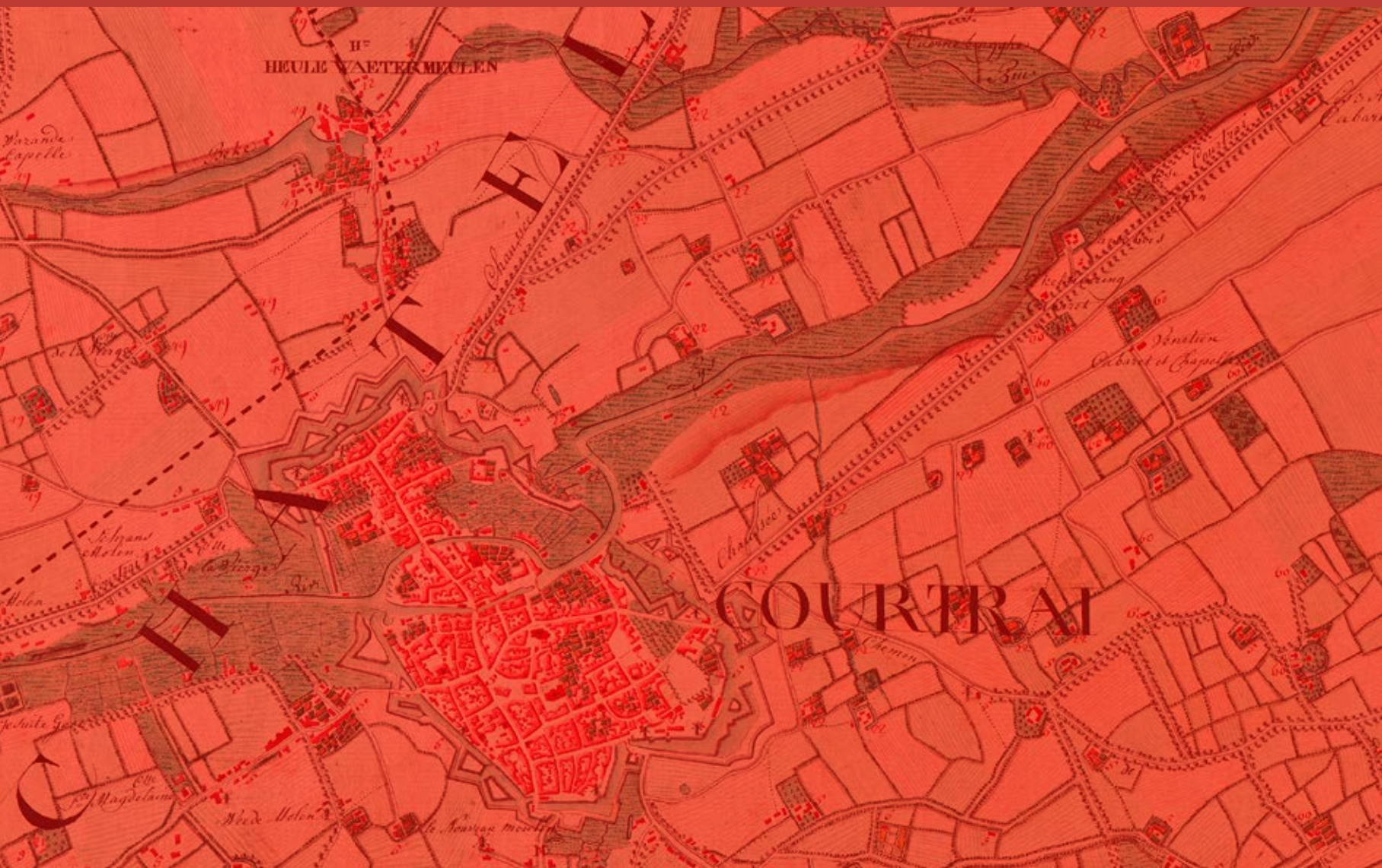
*Afbeelding op pagina's 22 - 23:
Het zuidelijke deel van de oude wijk Heilige Geest, met de Rijselsestraat, de Leiestraat en in het noorden de Leie. Primitieve plannen van het Kadaster, nr. 22292: Sectie G, la maison de ville (op www.search.arch.be).*

Vanaf het begin van de achttiende eeuw kreeg elk huis een tweede adres, namelijk een nummer per wijk (volgens de nieuwe indeling), bijvoorbeeld "Sint-Jan nummer 163". Deze huisnummering werd gebruikt in de registers van de huisgelden. In 1686 gaven de ambtenaren de huizen in deze registers nog geen huisnummer. De huisgelden moesten in 1717 opnieuw berekend worden, en afgebroken huizen werden weggelaten en nieuwe huizen kregen een plaatsje. In deze nieuwe registers kregen de huizen wél een huisnummer toegekend. Rond 1726 zorgde een herberekening van de huisgelden opnieuw voor een actualisering van de nummers. De nieuwe nummers werden nu ook gebruikt in andere fiscale documenten, zoals de registers van het lantaarngeld. Nieuwe huizen kregen in de registers van de huisgelden wél een nieuw nummer. Deze huizen kregen achteraan het register een blad toegewezen.

De meest recente en efficiënte wijkindeling en huisnummers werden tijdens de Franse Tijd overgenomen in de bevolkingsregisters en in de registers van de inning van de grondbelastingen. Pas in 1806 actualiseerden de bevoegde ambtenaren de huisnummers in de registers betreffende het grondbezit. Ondertussen werden de huizen ook per straat genummerd, al gebeurde dit enkel in de bevolkingsregisters. In tegenstelling tot de hedendaagse methode werd eerst de ene kant van de straat genummerd, en daarna de andere: de nummers 1 en 2 bevonden zich dus naast elkaar. De nummers per straat werden door de eeuwen heen verder licht aangepast, maar vanaf 1835 geeft het kadastraal perceelnummer een houvast voor huizengeschiedenis.

Huizen kregen in de loop der eeuwen dus vele verschillende huisnummers. Zeker voor huizen zonder een huisnaam is het dan ook belangrijk om een concordantietabel op te stellen. Namen van burens kunnen je op het juiste spoor zetten.

Hoofdstuk 3

Vooronderzoek

Nu duidelijk is tot welke wijk(en) het huis behoorde en welke verschillende huisnummeringen er bestonden, kan het vooronderzoek echt van start gaan. Kaarten en plattegronden, literatuur en archeologische dossiers kunnen een eerste beeld geven van wat er al geschreven is over het onderzochte gebouw of perceel. Dit vooronderzoek is interdisciplinair, wat wil zeggen dat we antwoorden kunnen vinden uit verschillende hoeken: geschiedenis, kunstgeschiedenis, architectuur en archeologie.

Kaarten, plattegronden en iconografie

Stadskaarten en -plattegronden geven soms valse hoop. Vaak zijn ze geen goede weergave van de werkelijkheid. Ze geven echter wel een goed beeld van de nabijheid van bebouwing en de ligging ten opzichte van speciale openbare gebouwen of kerkelijke instellingen.

Nuttiger zijn de vele figuratieve kaarten van stadsdelen die landmeters zoals Louis de Bersacques en Cornelis Steur opmaakten in het kader van verkopen of voor fiscale doeleinden. Sommige van deze stukken vonden hun weg naar de *Verzameling Kaarten en Plattegronden*, bewaard in het Rijksarchief Kortrijk.

Daar vind je ook het *prentenkabinet* van de stad Kortrijk. Dit bestaat uit affiches, kaarten, plattegronden en iconografische stukken, voornamelijk met betrekking tot Kortrijk en omgeving. De vele gravures en tekeningen van de stad in de Verzameling Cartografie kunnen bijvoorbeeld klaarheid scheppen over de ligging van straten, bouwwerken en andere versterkingen. De Verzameling Affiches bevat onder meer affiches uit de hedendaagse periode over openbare verkopen van huizen in de binnenstad. De Verzameling Iconografie herbergt foto's en andere afbeeldingen van de stad, ook van Kortrijkse gevels. Een groot deel van deze verzamelingen is digitaal raadpleegbaar in de Beeldbank van de stad Kortrijk.

Literatuur

De voorbije decennia schreven historici, heemkundigen, architecten en archeologen over de geschiedenis van de stad Kortrijk en haar straten en huizen. Een website die een deel van die literatuur samenbrengt, is de Inventaris Bouwkundig Erfgoed. Op deze portaalsite, ontwikkeld door het Vlaams Agentschap Onroerend Erfgoed, wordt in digitale dossiers voor elk waardevol pand een synthese van de bekende informatie gegeven: beschrijving, ligging, stijl, typologie en datering van het gebouw, maar ook of het gebouw beschermd is. De voetnoten verwijzen vaak naar standaardwerken of naar bouwvergunningen uit het Kortrijkse Stadsarchief.

In wat volgt worden enkel de belangrijkste werkinstrumenten besproken. Achteraan deze brochure is een uitgebreide bibliografie terug te vinden.

De "Geschiedenis van Kortrijk" uit 1990 is hét standaardwerk over het verleden van de Leiestad. Een ingekorte en herwerkte uitgave verscheen in 2005. Deze synthese, onder leiding van Niklaas Maddens, vervangt de verouderde "Geschiedenis der stad Kortrijk" uit 1873-1876. Voornoemde studies gaan dieper in op diverse aspecten van de geschiedenis van Kortrijk, terwijl Philippe Despriet

in "2000 jaar Kortrijk", eveneens uit 1990, vooral aandacht besteedt aan archeologie en topografie. Voor huizenonderzoek is dit een interessant werk, omdat heel wat gebouwen en straten besproken worden.

MADDENS, N. red., Geschiedenis van Kortrijk, Tielt, 1990.

MADDENS, N. red., De geschiedenis van Kortrijk in 't kort, Kortrijk, 2005.

DE POTTER, F., Geschiedenis der stad Kortrijk, 4 dln., Gent, 1873-1876.

DESPRIET, Ph., 2000 jaar Kortrijk: topografische atlas, van ambachtelijke Romeinse nederzetting tot moderne stad, Kortrijk, 1990.

In "Duizend Kortrijkse Straten" bespreekt Egied Van Hoonacker de geschiedenis van alle straten van Kortrijk en deelgemeenten. De index bevat heel wat huisnamen, die in het boek met huisnummers worden geïdentificeerd. Van dezelfde auteur is de "Iconografie van Kortrijk" uit 1977, een overzicht van iconografisch bronnen in verschillende stads- en rijksarchieven en private verzamelingen. Voorzichtigheid is geboden bij de bronverwijzingen, die vaak gedateerd en achterhaald zijn.

VAN HOONACKER, E., Duizend Kortrijkse Straten, Kortrijk, 1986.

VAN HOONACKER, E., Iconografie van Kortrijk, Kortrijk, 1977.

VAN HOONACKER, E., Iconografie van Kortrijk: aanvullingen, in: De Leiegouw, 32 (1990), p. 107-148.

De Beeldbank van de stad Kortrijk bevat duizenden afbeeldingen van archiefstukken, kranten en foto's van straten, pleinen en huizen. Onder meer op de negentiende-eeuwse foto's van Albéric Goethals uit de negentiende eeuw kan je het onderzochte huis terug vinden. In het boek "Kortrijk, glashelder en glansrijk" vind je nog heel wat andere foto's van het Kortrijk van vóór 1914.

beeldbank.kortrijk.be

DE JAEGERE, I. e.a., Kortrijk glashelder en glansrijk, Kortrijk, 2013.

Tussen 1973 en 1992 verschenen vier werken van de hand van Paul Debrabandere over Kortrijkse gevels, interieurs, parken en tuinen. De auteur verwijst naar originele bronnen, maar gebruikt veel technische termen uit de (binnenhuis)architectuur. Het is aangewezen om eerst eens te controleren of Debrabandere het onderzochte huis al heeft besproken. De monografieën werden gepubliceerd in de reeks verhandelingen uitgegeven door De Leiegouw. In de tijdschriften van De Leiegouw en de Koninklijke Geschied- en Oudheidkundige Kring van Kortrijk verschenen tal van artikels over de geschiedenis van Kortrijk.

DEBRABANDERE, P., Kortrijkse gevels van de XVIde eeuw tot het Empire, Verhandelingen uitgegeven door de Leiegouw IV, Kortrijk, 1973.

DEBRABANDERE, P., Kortrijkse gevels van Neoclassicisme tot de Nieuwe Zakelijkheid, Verhandelingen uitgegeven door de Leiegouw VIII, Kortrijk, 1983.

DEBRABANDERE, P., Franse Stijlinterieurs in de 18de eeuw en het Empire in Kortrijk, Verhandelingen uitgegeven door de Leiegouw XI, Kortrijk, 1990.

DEBRABANDERE, P., Historische Parken en Tuinen in Kortrijk, Verhandelingen uitgegeven door de Leiegouw XII, Kortrijk, 1992.

Hoofdstuk 4

Wettelijke acten
Beginnende met het Jaer 1776

Januarij

Onverreede voor de eerste maal

Ruwbouw

Het Kadaster (stap 1)

Datering

(1822) 1835-heden

Vindplaats

Primitieve plannen van het Kadaster, inventarisnummers 22283-22300: digitaal raadpleegbaar op www.search.arch.be.

Rijksarchief Brugge, Archief van de Gewestelijke Directie van het Kadaster West-Vlaanderen.

Hier vind je planafdrukken (1965-2005). Op microfilm kan je de kadastrale leggers en andere kadastrale documenten uit de periode 1833-1926 raadplegen.

Archief van het Kadaster West-Vlaanderen (enkel op afspraak)
FAC Kamgebouw, Koning Albert I-laan 1/5 bus 3, 8200 Brugge
E-mailadres: meow.dienst.uit.w-vl@minfin.fed.be

Inhoud

In het begin van de negentiende eeuw kreeg een eerste kadaster vorm, het zogenaamd "Primitief Kadaster". Op basis van een opmeting van de onroerende goederen werden de grondbelastingen evenredig verdeeld onder de burgers. De opmetingen en indelingen van de goederen op basis van de netto-opbrengst en de identificatie van de eigenaars van de percelen werden jaarlijks geactualiseerd bij mutaties (wijzigingen), zoals een verandering van bestemming, bij een overdracht naar een nieuwe eigenaar of bij waardeverlies of -groei. Vanaf 1808 tot 1835 werden de "primitieve kadasterplannen" en verzamelplannen opgesteld. Deze zijn raadpleegbaar via de zoekrobot van het Rijksarchief (www.search.arch.be).

Fragment van het Primitief kadastrerplan van Cierckens (1822) met centraal de Wijngaardstraat. Primitieve plannen van het Kadaster nr. 22299: Percelen 1041 tot 1627 (op www.search.arch.be).

Het plan van Kortrijk, gemaakt door Cierckens, landmeter van het Kadaster, was afgewerkt en werd goedgekeurd door burgemeester Pycke op 15 augustus 1822. De stad werd opgedeeld in acht secties (A tot H), goed voor 31 kaartbladen. Secties F, G en H bevatten de percelen van de binnenstad. Sectie F (negen bladen) kreeg de naam Over-Leye. Sectie G, La Maison (of Hôtel) de Ville, staat op drie kaartbladen. Op de vijf kaartbladen van sectie H staan de percelen uit de wijken Amazonnes, l'Esplanade en Kompaers-Hoeck (eigenlijk Stompaertshoek). Op een verzamelplan staan verwijzingen naar de afzonderlijke plannen. Op de kadastrerplannen vinden we de grenzen van de eigendommen op het moment van de opmeting. De rode kleur verwijst naar privégebouwen; blauw naar openbare gebouwen. Pijlen geven aan dat verschillende gebouwen tot één perceelnummer behoren.

Sindsdien wordt de kadastrer informatie jaarlijks bijgewerkt. Enkel het meest recente plan blijft bewaard. Door splitsingen of samenvoegingen van percelen kunnen de vorm en het nummer gewijzigd zijn in vergelijking met het originele plan. Deze veranderingen van perceelgrenzen zijn gedocumenteerd in mutatieschetsen.

In de kadastrer aanwijzende tabel vinden we per sectie en perceelnummer gegevens over de eigenaar of eigenaars in 1835. De linkse kolommen zijn voor huizenonderzoek de belangrijkste. Ze vermelden de ligging, het perceelnummer, informatie over de eigenaar en het artikelnummer in de legger (zie verder). Ook de aard van het goed, het volgnummer van bebouwde percelen en de oppervlakte staan in de tabel. Op basis van deze tabel werden aanvullende aanwijzende tabellen gemaakt waarin per sectie alle perceelnummers in numerieke volgorde worden weergegeven. Hieruit kunnen de evolutie van het perceel en de opeenvolging van de eigenaars afgeleid worden. In deze afgeleide documenten vinden we het nieuwe perceelnummer indien het perceel in de loop der tijd werd gewijzigd, een verwijzing naar mutatieschetsen met het jaar en het nummer en het vorige perceelnummer.

In de kadastrer legger kreeg elke eigenaar van een onroerend goed in de gemeente een artikelnummer. De eigenaar wordt geïdentificeerd en zijn eigendommen in Kortrijk worden opgesomd.

Van elk perceel wordt het volgnummer, het adres, de sectie en het perceelnummer genoteerd, om welk soort eigendom het gaat, de oppervlakte van het perceel, de klasse waartoe het behoorde en het belastbaar inkomen. Ook wijzigingen van eigenaars en omvang worden aangeduid: verkopen, erfenissen, vergrotingen, verbouwingen en grenswijzigingen. Bij veranderingen wordt verwezen naar het leggerartikel met het volgnummer in de vorige toestand. Dankzij deze leggers kan de geschiedenis van elk perceel gevolgd worden, aangezien elk artikel informatie over de volgende eigenaar geeft, en ook de evolutie van de percelen weergegeven wordt. De aanduidingen in de legger wijzen op eigendomswissels.

Werkwijze

1. Zoek het kadastraal perceelnummer op in de koopakte van de huidige eigenaar of via de online toepassing van het Kadaster Online via "opzoeking volgens adres".
2. De gedigitaliseerde primitieve kadastrale plannen van Cierckens, gemaakt in 1822 in opdracht van het Kadaster, tonen de perceelsgrenzen bij de aanvang van het Kadaster. De plannen zijn raadpleegbaar via de zoekrobot van het Rijksarchief (www.search.arch.be, Inventaris van de Primitieve Plannen van het Kadaster, nrs. 22269-22300).
3. In de oorspronkelijke aanwijzende tabel bewaard in het Kadasterarchief West-Vlaanderen in Brugge of raadpleegbaar op microfilm in het Rijksarchief in Brugge, vind je bij het perceelnummer een verwijzing naar het artikelnummer van de eigenaar in de legger.
4. In de leggers kunnen aan de hand van het artikelnummer alle eigenaars vanaf 1835 teruggevonden worden. De leggers vermelden ook veranderingen van de bestemming van het goed.
5. In de jaarlijkse staten vinden we data en andere informatie over eigendomsveranderingen terug. Als een perceel is gewijzigd, dan wordt verwezen naar de mutatieschetsen.
6. In de "opgaven" staat de aard van de eigendomsoverdrachten vermeld. Mogelijk vinden we hier een verwijzing naar notariële aktes of registraties.
7. Mutatieschetsen brengen veranderingen van het perceel in kaart. Mogelijk bewaart het Stadsarchief bouwdossiers of bouwaanvragen van en over deze aanpassingen.

Gebruikte wijkindeling

de kadastrale secties.

Voorbeeld

Wijngaardstraat 8.

Naderaadpleging van het Kadaster Online blijkt dat dit perceel binnen sectie H het perceelnummer 1466 kreeg. In de eerste aanwijzende tabel van het Belgisch Kadaster gaan we op zoek naar het artikelnummer van de eigenaar in de legger: artikelnummer 1652. Dit nummer zoeken we op in de legger. De eigenaar in 1835 was Pierre Joseph De Rho. In de leggers worden de verschillende eigendomsovergangen tot vandaag geregistreerd.

De oorspronkelijke aanwijzende tabel van het Kadaster.

FOLDER, gekocht of plaatselijke bevestiging.	No. der percelen op het kadastrale plan.	Verwijzing naar het algemeen register der hypotheeken.		EIGENAREN EN VRUCHTGEBRUIKERS.				SOORT DER EIGENDOMMEN.	Volgnummer der gebouwde eigendommen.	INHOUDS-GROOTTE					
		1835.	1838.	NAMEN.	VOORNAMEN.	BEROEPEN.	WOONPLAATSEN.			VAN DE PERCEEL.	BUREAU-DEKKELEN bij soort van bebouwing.				
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.
	1466			Ban	de thierouwe		Herberg	15	huurwafel	1830	86				
	1467			romeyck	15. Jan	Rhann		10	huurwafel	1831	90				
	1468			De rho	Pierre Joseph	rust		2	huurwafel	1832	111				
	1467							2	huurwafel	1833	136				
	1468			Brunel	Em. antonius			2	huurwafel	1834	119				
	1469			De smit	franciscus			10	huurwafel	1835	68				
	1470			Vermeir			lutter	2	huurwafel	1836	84				
	1471							2	huurwafel	1837	62				

Registers van grondbezit en mutaties (stap 2)

Na het einde van het Ancien Régime werd het fiscaal stelsel hervormd. De nieuw ingevoerde grondbelasting zorgde ervoor dat eigendommen belast werden in verhouding tot hun opbrengst. De overheid stelde een inventaris (zie stap 3) op van het grondbezit met de opgave van de mogelijke netto-opbrengsten per eigendom. In 1796 werd ook in het Leiedepartement, waartoe Kortrijk behoorde, de nieuwe grondbelasting ingevoerd. Voor huizen was de belasting gebaseerd op de huurwaarde, waarvan een derde of vierde werd afgetrokken, rekening houdend met de onderhoudskosten. Belangrijk om weten is dat hele kleine eigendommen niet belast werden en dus ook niet vermeld worden. Het nieuwe bestuur reageerde veel sneller op bezitswijzigingen in vergelijking met het Kadaster bij de opmaak van de latere kadastrale leggers. Op deze manier wist men heel snel wie de grondbelasting moest betalen.

Aan de hand van de hierna vermelde bronnen kunnen opeenvolgende eigenaars en voor een groot deel ook de huurders achterhaald worden. De oude wijken kregen in de Franse Tijd een nummer: sectie 1 tot 8 voor de binnenstad, en het gebied daar net buiten, dus het vroegere schependom, kreeg de naam Buiten: sectie 9.

Registers van grondbezit

Datering

1806-1835.

Vindplaats

Stadsarchief Kortrijk, Modern Stadsarchief Kortrijk, inventarisnummers 2378 (Sint-Niklaas), 7874 (Sint-Joris), 8721 (Sint-Jan), 8808 (Amazonië) en 8809 (Heilige Geest).

Inhoud en werkwijze

De eigenaar uit 1835, de eerste die geregistreerd werd in het Kadasterarchief, moet ook als laatste eigenaar voorkomen in de registers van het grondbezit voor de stad Kortrijk. In deze registers wordt in kolommen per sectie informatie bijgehouden over één onroerend goed. De eerste kolom vermeldt het huisnummer. Een tweede kolom geeft informatie over de eigenaar in 1806, wat zijn beroep is en waar hij woont. De derde kolom bevat gegevens over de huurder. De kolom ernaast geeft aan om welk soort onroerend goed het gaat, meestal een huis. Daarna komt een kolom met afmetingen van het goed, maar deze werd niet ingevuld. De twee volgende geven de klasse aan waartoe het huis hoort. Op basis van deze klasse werd belasting geheven op het onroerend goed. Kolom acht vermeldt het artikel uit het oorspronkelijke belastingkohier, dat niet bewaard bleef. De negende kolom met opmerkingen bleef vaak leeg. De laatste, tiende

kolom werd in twee verdeeld: enerzijds is er de kolom waarin de veranderingen van eigenaar geschreven werden en anderzijds de kolom met de nieuwe huurders of gebruikers. Het register geeft meestal het jaar aan waarin de mutatie gebeurde.

Deze registers bestaan niet voor alle secties. Door de eerste eigenaar volgens het Kadaster en de bronnen die hierna volgen naast elkaar te leggen, kan mogelijk toch de overstap naar het Ancien Régime gemaakt worden. Zonder deze reeksen bronnen is het niet zeker of het juiste huis wordt onderzocht. Met behulp van het stratenplan, de loopwijzen vermeld in de bronnen uit het Ancien Régime en gezond verstand kan een huis ook uit het niets gesitueerd worden.

Gebruikte wijkindeling

de zeventiende-eeuwse wijken

Voorbeeld

Wijngaardstraat 8.

Pierre De Rho woonde in 1835 in het huis met kadastraal perceelnummer H1466. De huizen ernaast waren in het bezit van Deboosere en Vermeersch. Het lag in sectie 4 (Sint-Jan). In het register van sectie 4 komt Pierre De Rho voor als eigenaar van het huis nummer 254 in de wijk Sint-Jan. De eigenaars van de huizen 253 en 255 zijn op dat moment inderdaad respectievelijk Vermeersch en Deboosere. Uit het register blijkt dat De Rho eigenaar werd in 1815. Hij kocht het van dagloner Guillaume Blondeel.

253	Jean Vermeersch Journalier Courtraij	Par Le propriétaire Dum	3°
254	Guite Blondeel Journalier Courtraij	Par Le propriétaire rue de Vigne	Dum
255	Jacobus Deboosere Charpentier Courtraij	Par Le propriétaire Dum	3°
256	Pierre Nriest Vendeur	Guite Blondeel	

SAK, MSAK, nr. 8721.

Register van mutaties

Datering

1801-1826.

Vindplaats

Stadsarchief Kortrijk, Modern Stadsarchief Kortrijk, inventarisnummer 678.

Inhoud en werkwijze

Vooraf voor de periode 1801-1806 bevat dit register unieke informatie.

In tien kolommen wordt dezelfde informatie gegeven als in de registers van grondbezit: de namen, beroepen en herkomst van de oude en nieuwe eigenaars, het artikel uit het belastingkohier van de grondbelastingen van de oude eigenaar, het huisnummer, welk soort onroerend goed het is, de te betalen grondbelastingen, eventueel aangepaste grondbelastingen, artikel in het belastingkohier van de grondbelastingen van de nieuwe eigenaar en opmerkingen. In het register staan alle secties door elkaar. De huisnummers worden voorafgegaan door een letter, maar het is onduidelijk waar deze voor staat. De meest efficiënte methode is zoeken naar de naam van de eigenaar in combinatie met het huisnummer, identiek aan dat in de registers van grondbezit.

Gebruikte wijkindeling

de zeventiende-eeuwse wijken.

Voorbeeld

Wijngaardstraat 8.

Uit het register blijkt dat het huis niet van eigenaar is veranderd tussen 1801 en 1806. Guillaume Blondeel, volgens het register van grondbezit eigenaar in 1806, komt niet voor in combinatie met het huisnummer W254. "W" omdat alle huizen van de Wijngaardstraat die wél in het register voorkomen, de letter W toegewezen kregen. We kunnen dus aannemen dat Blondeel al vóór 1801 in het bezit was van het huis.

NOMS, PROFESSIONS ET DEMEURES DES PROPRIÉTAIRES.		ARTICLES DE LA MATRICE.	N. ^{os} DES ÉTATS DE SECTIONS.	NATURES DES OBJETS CHANGÉS DE PROPRIÉTAIRES
ACTUELS.	ANTÉRIEURS.			
Duyardin Veyl	Boone Jean ^{Père} Maître	375	N ^o 192	Maison
u	u	u	" 193	u
u	u	u	" 194	Jardin
u	u	u	" 195	Maison
Ottavaere freres	Melange apothicaire	678	N ^o 306	u
De ...	u	700	u	u

Rol van de grondbelastingen (stap 3)

Datering

jaar 5 (1797/1798).

Vindplaats

Stadsarchief Kortrijk, Modern Stadsarchief Kortrijk, inventarisnummer 2209.

Inhoud en werkwijze

Om de grondbelastingen voor het jaar 5 van de Franse jaartelling (1797/1798) te kunnen innen, legde het bestuur van het kanton en de gemeente Kortrijk een register aan waarin alle eigenaars van huizen en gronden werden bijgehouden. Hierin vinden we de naam en het beroep van de eigenaars, daarna de straat en het huisnummer. De volgende kolom vermeldt de netto-opbrengst van elk huis of gebouw, en de laatste kolom geeft het totaal van de netto-opbrengst van de eigendommen van de persoon. De huisnummers wijken licht af van de huisnummers uit de vorige registers. Huisnummers met toevoegingen zoals nummer 243A en 243B werden in deze latere registers weggewerkt door de huizen opnieuw door te nummeren. De eerste stap is om de gekende naam van de eigenaar op te zoeken in deze alfabetische lijst. Het huisnummer dat gebruikt wordt in deze rol is de sleutel voor de registers van de huisgelden uit het Ancien Régime (stap 4) en onrechtstreeks ook de zekerboeken (stap 5, indien van toepassing).

Gebruikte wijkindeling

de zeventiende-eeuwse wijken.

Voorbeeld

Wijngaardstraat 8.

We zoeken de naam Guillaume Blondeel op in de alfabetische lijst. Guillaume Blondeel woont in de Wijngaardstraat, sectie 4 (Sint-Jan), nummer 240. De opbrengst van de eigendom van Blondeel bedraagt 88 florijnen. Dit huis is zijn enige eigendom, dus bedraagt ook het totaal 88 florijnen. De oudst bekende eigenaars van de buurpanden worden opgezocht ter controle: Deboosere en Vermeersch hebben ook in 1797-1798 de buurhuizen in hun bezit: de huisnummers 241 en 239. Het gaat hier dus wel degelijk om het juiste huis.

Afbeelding op pagina 36: SAK, MSAK, nr. 678.

N O M S Professions et Demeures DES PROPRIÉTAIRES.	INDICATION des Maisons et Bâtimens, des Sections où ils sont situés et des Numéros qu'ils y ont.	DÉTAIL de l'évaluation du revenu net de chaque objet.	TOTAL de l'évaluation du revenu net de chaque Propriétaire.
60. Dominique Baygode Domicile, rue dite Wyngante Straete	Maison, rue dite Wyngante Straete, n.º 204.	à Contre 66. —	16,870. — 66. —
61. Guillaume Blondeel, m. Domicile Wyngante Straete.	Maison, rue dite Wyngante Straete, n.º 240.	88. —	88. —
62. Habelle Brovulle, Domicile rue dite Jean Poorte.	Maison, située rue dite Jean Poorte, n.º 255.	44. —	44. —
63. François Buxyle	Maison, rue dite Wyngante Straete, n.º 222.	22. —	22. —

SAK, MSAK, nr. 2209.

Registers van de huisgelden (stap 4)

Datering

1686-1796.

Vindplaats

Rijksarchief Kortrijk, Oud Stadsarchief.

Inhoud en werkwijze

De overstap van de Franse Tijd naar het Ancien Régime gebeurt via de registers van de huisgelden: het huisnummer in de rol van de grondbelastingen uit de Franse Tijd is hetzelfde als het huisnummer in deze registers. Op deze manier kunnen de opeenvolgende eigenaars en bewoners getraceerd worden tot in de zeventiende eeuw, behalve voor de periode tussen 1785 en 1796. Voor de wijken zonder zekerboeken (zie stap 5) zijn deze registers zelfs de hoofdbron.

Het huisgeld was een stedelijke belasting, waarbij de twintigste penning werd geïnd, of vijf procent van de jaarlijkse huurwaarde van onroerende goederen. Met dit geld betaalde de stad haar aandeel in de vorstelijke bede, een belasting die moest betaald worden aan de centrale overheid. De eerste sporen van de inning van het huisgeld gaan terug tot het vierde kwart van de zeventiende eeuw. Tot 1726 zijn de bronnen eerder fragmentarisch bewaard. Zo zijn er de rekeningen van de ontvangers van het huisgeld, en stukken betreffende het afkopen van militaire logementen met extra huisgelden of dossiers van processen waarbij particulieren en vooral religieuze ordes zich verzetten tegen de huisgelden. Velen onder hen kregen een vrijstelling. De klachten kwamen na 1726 veel minder voor.

De schepenen bezochten de huizen in de binnenstad en het schependom buiten de vesten om de huurwaarde vast te stellen. Een landmeter hielp hen bij de opmeting van de stukken land buiten de vesten maar binnen het schependom, aangezien daar de belasting werd geheven op de oppervlakte van de stukken grond. Het resultaat van de schouwingen was een legger met daarin alle huizen of gronden, hun eigenaars en bewoners, een schatting van het huurgeld en het verschuldigde jaarlijkse huisgeld. Soms werd de naam van het huis of een herberg vermeld. Dergelijke leggers werden gemaakt in 1686, 1717, 1726, 1760 en 1788. De vermelde wijken zijn niet dezelfde als in de zekerboeken. De huizen kregen bovendien een ander huisnummer. Telkens er een nieuwe legger werd gemaakt, kregen de huizen een nieuw nummer. Dit wijkt maximum twintig nummers af van het vorige.

De inning van de huisgelden gebeurde telkens volgens hetzelfde stamien. Het stadsbestuur maakte bekend wie dat jaar de ontvanger was en waar zijn woning was waar de huisgelden betaald werden. Dit gebeurde vaak tussen april en september. Het laatste jaar waarin de huisgelden werden geïnd was 1796. De bekendmakingen werden gepubliceerd aan de pui van het stadhuis en aangeplakt op verschillende plaatsen in de stad. In 1739 gebeurde dat aan het stadhuis, het kasselrijhuis, aan de Sint-Maartenskerk en aan de Doornikpoort. Een bellenman maakte het bericht bekend aan wie niet kon lezen. Dat gebeurde op drukke plaatsen in de stad, zoals de Broel, de Wijngaardstraat en de Onze-Lieve-Vrouwestraat, en buiten de stadspoorten.

Binnen de eerste maand na afkondiging moesten de belastingplichtigen langsgaan bij de ontvanger om het huisgeld te betalen. De eigenaar en de huurder betaalden elk de helft, al kon de eigenaar de helft van de huurder voorschieten, zodat de huurder wat later in het jaar dit bedrag kon terugbetalen

aan de eigenaar. Wie niet betaalde, kwam op een lijst met wanbetalers terecht. Wie wel betaalde, kreeg een ontvangstbewijs en in de registers van inning werd bij het onroerende goed "ontvangen" geschreven. Dat ontvangstbewijs moest men het jaar erop opnieuw meenemen als bewijs voor de betaling van het jaar voordien.

Stadsdelen	Inventarisnummers van de leggers				
	1686	1717	1726	1760	1788
Binnenstad	784	433	466		
Schependom buiten de vesten			466	4692	
Op de plaats van de versterkingen					750/001

De leggers bestaan uit losse katernen per wijk. De eerste werd opgemaakt in 1686 en vermeldt geen straten. Bij de huizen staan nog geen nummers. In 1717 werd er een nieuwe legger opgesteld, met een herberekening van de huurgelden. Hierin worden ook geen straten vermeld, maar de huizen krijgen dit keer wel een huisnummer. De leggers van 1686 en 1717 werden ook gebruikt als inningsregister. Na het betalen van het bedrag door de eigenaar en de bewoner werd de vermelding doorgestreept. Hier lijkt het op een eenmalige inning van de huisgelden. Vanaf 1726 ontstaan er nieuwe reeksen door de systematische inning van huisgelden tot het einde van het Ancien Régime.

Wijk	Inventarisnummers van de registers van inning					
	1686	1717	1727	1761	1788	
Heilige Geest	784	433	337	339		
Sint-Franciscus				254		
Amazonië			330	342		
Sint-Elooi				340		
Sint-Niklaas				340		
Sint-Maarten				340		
Sint-Jan			331		306	
Sint-Joris			331		306	
Schependom buiten de vesten	331		306			
Op de plaats van de versterkingen					289	

Op basis van de legger van 1726 werden voor de binnenstad twee verschillende inningsregisters gemaakt, die werden bijgehouden van 1727 tot 1760. Terwijl de legger zelf in het stadhuis bleef, werden de inningsregisters door de ontvanger van de huisgelden in zijn woning bewaard. Per register vinden we informatie over telkens vier van de acht wijken. In deze registers kreeg elk onroerend goed een halve pagina toegewezen. Hierin worden de straten wel vermeld, wat het zoeken vergemakkelijkt. Telkens vinden we de naam van de eigenaar of de bewoner terug, dan de schatting of "taux" van het huisgeld. Bij elke betaling schreef de ontvanger het jaar met daarnaast "ontfaen", "solvit" of

“betaelt” op. Als een huis van eigenaar of bewoner veranderde, werden de oude namen doorgestreept en vervangen door de nieuwe namen.

Vanaf het inningsjaar 1761-1762 werden wegens plaatsgebrek in de bestaande registers per twee wijken nieuwe registers bijgehouden. De huizen kregen dezelfde huisnummers als in de oude registers, maar de straten werden niet meer vermeld. De stratenlijst uit het oude register moet daarom eerst geraadpleegd worden om de huizen terug te vinden. Huizen die sinds 1726 afgebroken waren, werden doorgestreept, nieuwe huizen kregen een apart blad dat tussen het boek werd gestoken. Als een huis werd gesplitst of het huis werd eigendom van twee eigenaars, dan werd het blad ook gesplitst in twee kolommen.

In deze nieuwe registers kreeg elk onroerend goed een eigen bladzijde. De huisgelden werden zeker tot het einde van de achttiende eeuw geïnd, maar het bijhouden van de nieuwe eigenaars en bewoners stopte in 1785. De bewoners en eigenaars voor de periode 1785-1796 blijven dus in principe onbekend. Als de laatste eigenaar in het register van de huisgelden niet de eerste eigenaar is in de legger van de grondbelastingen, dan kan in de Akten en Contracten (stap 6) wel gezocht worden naar verkoopaktes.

Vanaf 1727 werden er voor de binnenstad en het schependom aparte inningsregisters bijgehouden. In 1760 werden enkel de gronden en huizen buiten de vesten opnieuw geschat, omdat sinds 1726 verschillende stukken grond verdeeld of samengevoegd werden. In 1788 werd een nieuwe legger gemaakt voor de huizen die werden gebouwd op de plaats van de oude versterkingen. Het ging om huizen bij de stadspoorten, op Buda, bij het Plein, langs de Leie en andere plaatsen waar versterkingen werden afgebroken. Voor het eerst werden gebouwen of stallen in de schatting inbegrepen.

Gebruikte wijkindeling

de zeventiende-eeuwse wijken.

Voorbeeld

Wijngaardstraat 8.

We zoeken in de legger van 1726 en de inningsregisters van 1727 en 1761 het huis met nummer 240, bekend uit de rol van de grondbelastingen (stap 4). Nicolais wordt als recentste eigenaar vermeld. Hij bleef zeker tot 1785 eigenaar en kocht het van De Bersacques, die als voorgaande eigenaar van dit huisnummer wordt vermeld. Op basis van deze gegevens kunnen we het huis en de huisnummers in de registers van 1717 en 1686 terugvinden. Daarin hebben de huizen respectievelijk de nummers 247 en 234. De Bersacques wordt in beide registers al vermeld als eigenaar.

Aanvullend voorbeeld

Overleiestraat 64.

Voor huizen in stadswijken zonder zekerboek, zijn de registers van de huisgelden de hoofdbron. We werken hier het voorbeeld Overleiestraat nr. 64 uit. Bij de Akten en Contracten wordt opnieuw op dit voorbeeld ingegaan.

De Overleiestraat bevond zich vanaf ca. 1686 en in de Franse tijd in de wijk Sint-Franciscus. Na het doorlopen van de reeds genoemde stappen, blijkt dat het onderzochte huis in de rol van de grondbelastingen nummer 247B kreeg. Zoeken we dit nummer op in het jongste inningsregister van de huisgelden voor de wijk Sint-Franciscus, dan zien we dat het een herberg betreft met de naam Amsterdam. Het gebouw werd gesplitst, waardoor het voortaan het huisnummer 247 “seconde” kreeg. Het behoorde ooit toe aan de weduwe van Jacobus Wallaert, de weduwe van Eugenius Robbe en Chrispijn Hinnekens.

ontsaen 1771.
 ontsaen 1776.
 ontsaen 1777.
 ontsaen 1778.
 ontsaen 1779.
 ontsaen 1780.

Jacobus hinnekeus
 Bewoont by
 stephanus hannon

n° 247 Secundo
 In nu aude wed. Eugenius Rotbe
 nupaen, chrispijn hinnekeus bij koop te ten jaere 1774
 Huys ende herberghe genaemt
 am Mercaim toe behoorende so^e v^o Sicur

ontsaen 1761
 ontsaen 1762.
 ontsaen 1763
 ontsaen 1764

Jacobus wallaert
 ontsaen 1785
 1786
 1787

Saxe Lib: 0:0

Inningsregister (1761-1795). RAK, OSAK, nr. 339.

Na wat zoekwerk vinden we de herberg ook terug in de legger van 1726 en het inningsregister voor de periode 1727-1760. Blijkbaar stonden er in 1726 meer huizen dan in 1760: het huis kreeg hier het huisnummer 262 en was de eigendom van Jacobus Wallaert. (Het gezin van) N. Huyghe bewoonde eerst het pand, daarna was dat Guillaume Laruwier en na hem Steven Hannon.

262

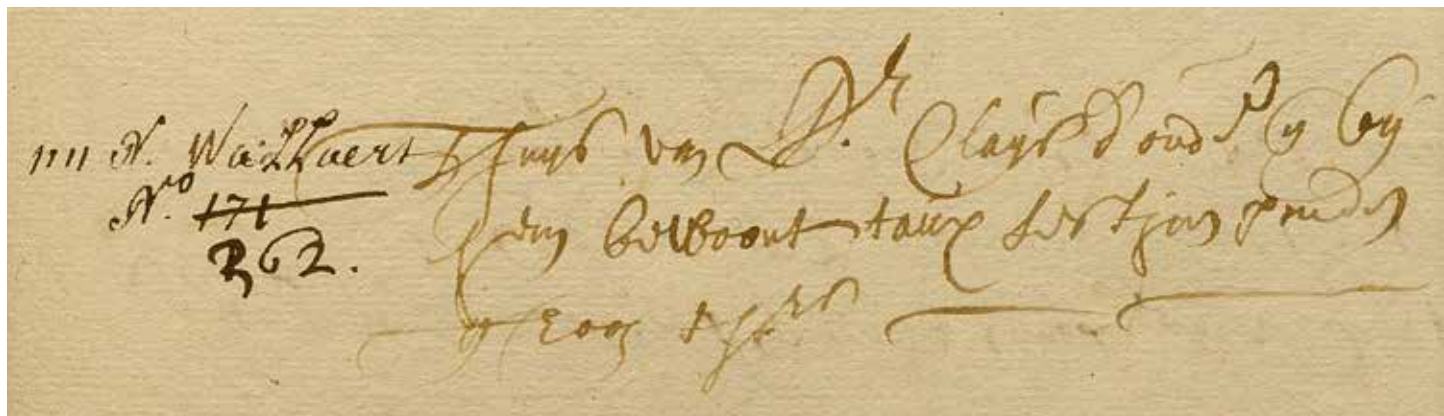
Thuis en herberghe genaemt
Amsterdam toebehoorende
S^r. Jacobus Wallaens betwoont
by M: Huijghe tax — 7 16 — 9^{ll} : 12 : 0

Legger (1726). RAK, OSAK, nr. 466.

262°
Thuis en herberghe genaemt
amsterdam toebehooren S^r. Jacobus
Wallaens betwoont by M: Huijghe
Tax 7 16 0 0
ontfaen voldaan
10 11 12 13 14 15 16 17 18 19
voldaan betaelt ontfaen voldaan
betaelt ontfaen voldaan
betaelt ontfaen voldaan
betaelt 44 ontfaen 45
voldaan 46 betaelt 47
ontfaen 48 voldaan 49 betaelt 50
betaelt 51 ontfaen 52 voldaan 53
betaelt 54 ontfaen 55 betaelt 56
betaelt 57 betaelt 58 betaelt 59 betaelt 60

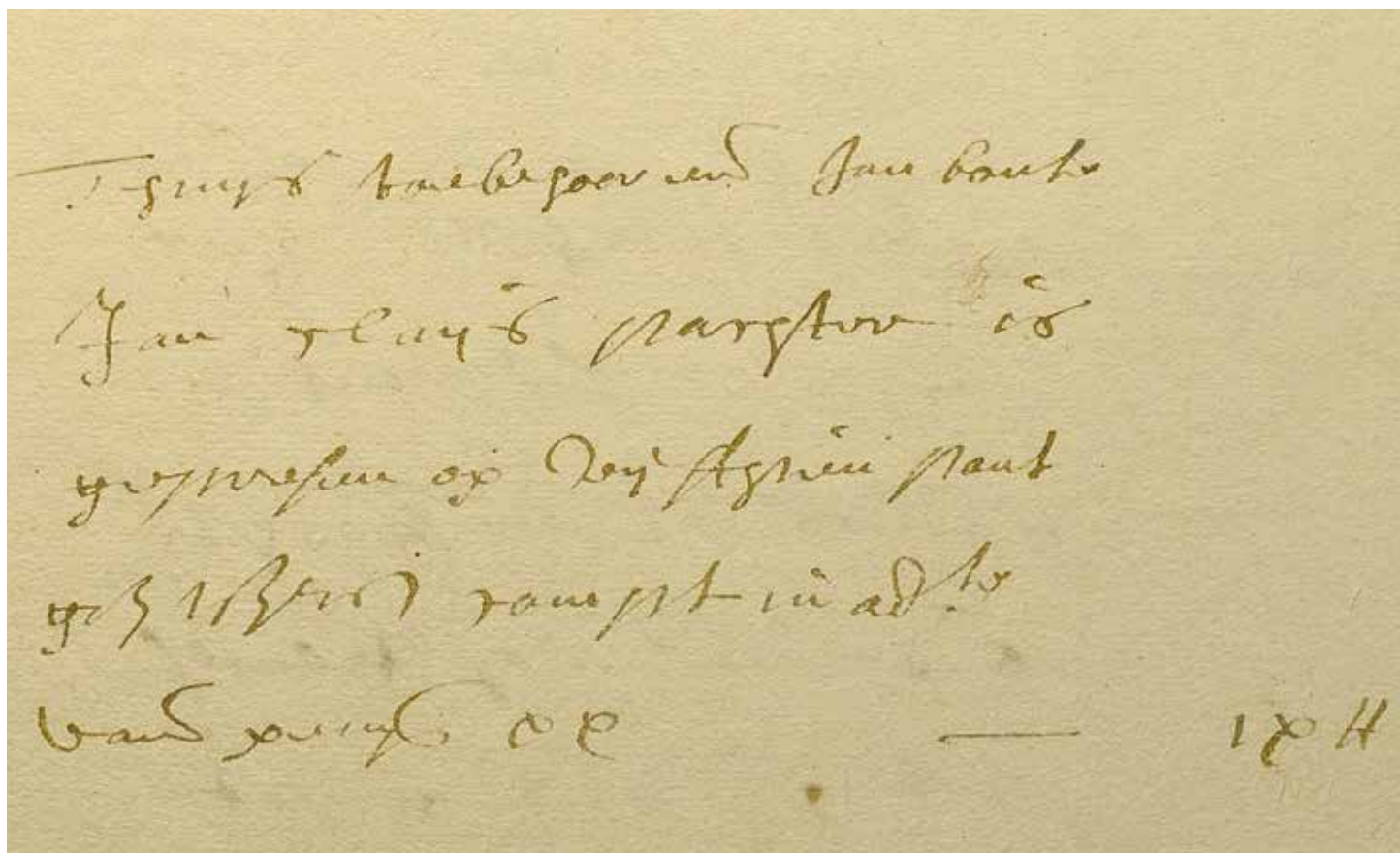
Inningsregister (1727-1760). RAK, OSAK,
nr. 337.

De volgende stap is het pand zoeken in het register van 1717. Omdat het huis als één van de laatste genoemd werd in de andere registers voor de wijk Sint-Franciscus, beginnen we achteraan te zoeken. We passeren het Sint-Elooigasthuis en merken de naam Wallaert op bij het huisnummer 262. Die volgde tussen 1717 en 1726 Clays de oude op als eigenaar van het huis.

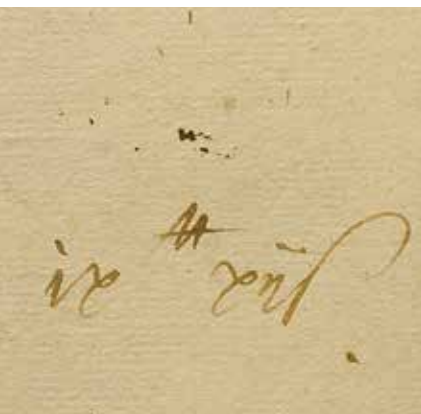

Legger met inningregister (1717). RAK, OSAK, nr. 433.

Uit de oudste legger blijkt dat Jan Clays pachter was in het huis dat in 1686 eigendom was van Jan Bonte. We hebben nu alle eigenaars en bewoners tot in 1686 opgespoord. Om verder terug te keren in de tijd, zullen we een beroep moeten doen op de Akten en Contracten of andere bronnen.

Zekerboeken (stap 5)

Datering

ca. 1586-1797.

Vindplaats

Rijksarchief Kortrijk, Oud Stadsarchief Kortrijk, inventarisnummers 291 (Pamele en Marktgrave), 6064 (Overbeke) en 3959 en 681 (De Croone, Sint-Joris en Buiten de Doornikpoort).

Inhoud en werkwijze

Vanaf het einde van de zestiende eeuw tot het einde van de achttiende eeuw hielden stedelijke ambtenaren de kadastrale informatie bij van alle huizen binnen en buiten het schependom. Aan de hand van de zekerboeken kunnen de opeenvolgende eigenaars tot in de zestiende eeuw getraceerd worden. Deze registers zijn niet bewaard voor alle wijken. Zo wordt er in het zekerboek van Marktgrave verwezen naar het zekerboek van de wijk Sint-Maarten, maar dat ontbreekt. Ook in andere bronnen, zoals de wettelijke passeringen (stap 6) en processen-verbaal van inbeslagnames, wordt er verwezen naar zekerboeken die niet terug te vinden zijn.

De zekerboeken hadden als doel de zogenaamde eigendomsmutaties van onroerende goederen te registreren. Elk huis kreeg een blad of folio toegewezen waarop tot het einde van de achttiende eeuw de verschillende eigendomswissels door erfenis, gift of verkoop werden bijgehouden. Daarnaast worden ook hypothecaire rentes vermeld. Bij het vervallen van deze rentes werd de vermelding doorgestreept, met als bijschrift iets in de aard van "gelost". Omdat informatie eeuwenlang werd bijgehouden, raakte een pagina rond 1700 meestal volgeschreven waardoor de linker pagina ook werd volgeschreven, en er vaak losse stukken met 'recente' toevoegingen werden tussen gestoken. Ook afschriften van aktes werden ter illustratie los bij de desbetreffende folio's gestopt. Nieuwe informatie werd door plaatsgebrek vaak tussen de lijnen of in de marge genoteerd.

De zekerboeken zijn in slechte staat en het is vaak een hele opdracht om het slordige handschrift te ontcijferen. De boekbanden ontbreken bij twee van de drie zekerboeken en er zijn opvallend veel gebruikssporen. De losse stukken mogen in geen geval verplaatst worden, aangezien deze bij de folio horen waar ze oorspronkelijk bij werden gestopt. Soms werden de stukken vastgemaakt aan het blad met een nageltje, maar dit gebeurde vaker niet dan wel.

Op de rechterpagina staat bovenaan rechts het folio-nummer dat aan een onroerend goed werd toegewezen en in het midden de straatnaam en indien van toepassing de kant van de straat: zuid, noord, west of oost. Dit maakt het zoeken naar het huis in kwestie iets gemakkelijker. De eerste vermelding, in hetzelfde handschrift, staat eronder, beginnend met om welk soort onroerend goed het gaat, meestal een huis en erf, met daarna de eerst bekende eigenaar

*Afbeelding op
pagina 44:
Legger met
inningregister
(1686).
RAK, OSAK,
nr. 784.*

van het pand. Daarna volgen de rentes die op dat moment bekend waren, en die daarom ook tot ver in de zestiende eeuw, en soms tot in de vijftiende eeuw teruggaan. Dan volgen samenvattingen van aktes met meestal de datum waarop de akte werd verleden. Het ging hierbij om verkopen, schenkingen, rentes, hypotheken, inbeslagnames en erfenissen. Een deel van de aktes kunnen later teruggevonden worden bij de Akten en Contracten (stap 6) om extra informatie te verkrijgen.

In achttiende-eeuws handschrift zijn vooraan lijsten toegevoegd met de looprichting doorheen de wijken. Daarin kan gemakkelijker gezocht worden naar de straat en straatkant. Het huidige stratenplan met aanduiding van de percelen (zie bv. www.geopunt.be) kan helpen om een pand in een straat te situeren. Hoekhuizen werden vaak ook zo genoemd, en daarnaast kan geteld worden vanaf het eerste huis in de straat of vanaf de hoekhuizen. Hou er wel rekening mee dat straten verdwenen en werden volgebouwd of veranderden van naam en dat huizen werden gesplitst of samengevoegd. Daarom kan het huis nu het derde in de rij zijn, terwijl het in een zekerboek voorkomt als het zesde huis. De laatste toevoeging in de zekerboeken dateert van 1797.

In het zekerboek voor de wijken *Pamele* en *Marktgrave* kregen alle eigendommen een eigen folio. In tegenstelling tot de andere twee zekerboeken is dit register in goede staat, omdat het originele register wegens plaatsgebrek met nieuwe folio's werd ingebonden in een nieuwe band. Per onroerend goed werden één tot vier bladzijden volgeschreven. Op het einde van de zeventiende eeuw werden wegens plaatsgebrek ook losse bladzijden toegevoegd. De rechterpagina werd het eerst beschreven. De vervolgpagina's kregen bovenaan de vermelding "vide f.", een verwijzing naar het folionummer van de eerste pagina.

Opvallend is dat in dit zekerboek het merendeel van de huizen een naam had. Dat was niet verwonderlijk, aangezien de rijke Kortrijkzanen in deze centraal gelegen wijken woonden. Zo was er bijvoorbeeld het Gouden Kruis op f. 59 van Marktgrave, nu Grote Markt nr. 24. Situeren van huizen kan door te tellen vanaf de hoekhuizen. De veiligste methode blijft echter om concordantie te zoeken tussen de registers uit de Franse tijd en de registers van de huisgelden.

De band van het zekerboek voor de wijk *Overbeke* is verdwenen, waardoor het boek in zes katernen uiteen valt. Door de slechte staat is het moeilijk hanteerbaar. Bladzijden zijn losgekomen, losse stukken (in dit geval afschriften van akten, kwitanties en bladen met toevoegingen door plaatsgebrek) zijn vastgebonden met touwtjes en nageltjes. Achteraan steken losse stukken die uit hun context werden gehaald. Indien een groot aantal huizen werd bijgebouwd, werden er losse katernen toegevoegd.

Achteraan vinden we een katern, eigenlijk een nieuw zekerboekje, voor de nieuwe huizen gebouwd op de gronden van de afgebroken citadel. Het bijgevoegde overzicht met de looprichting werd geregeld bijgewerkt. In het zekerboek zijn een aantal fouten geslopen. Zo komt folionummer 280 twee keer voor. Het gaat hier om nieuwe huizen op de Houtmarkt die later werden toegevoegd aan de lijst. Andere nieuwe huizen of huizen die ooit deel uitmaakten van een al bestaand huis kregen een eigen blad.

Het zekerboek van de wijken *De Croone*, *Sint-Joris* en *Buiten de Doornikpoort* is in slechte staat. De katernen met kadastrale informatie over huizen in deze drie wijken werden samen ingebonden, maar per wijk begon de opsteller wel telkens bij folio 1. De zekerboeken van deze wijken hebben een groot voordeel: in de periode 1721-1722 werd een samenvatting gemaakt van de opeenvolgende eigenaars en de rentes die op dat moment nog golden. In de linker bovenhoek van de pagina wordt verwezen naar de folio in het originele zekerboek, wat zoeken gemakkelijker maakt. Er wordt aangeraden om met deze samenvatting te beginnen. Het is in geen geval een vervanging, maar eerder een hulpmiddel om de namen te herkennen. Het originele zekerboek bevat in ieder geval veel meer informatie dan dit afgeleide product: de laatste eigenaar uit het Ancien Régime staat enkel in het origineel.

Gebruikte wijkindeling

de zestiende-eeuwse wijken.

Voorbeeld 2

Wijngaardstraat 8.

Het huis staat aan de zuidkant van de straat, tussen de Tuinstraat (toen Oude Weduwestraat) en de Nieuwstraat. Aan deze kant staan zeven huizen (folio 41 tot en met folio 47), van west naar oost behandeld in het zekerboek. Tegenwoordig zijn dat er acht, dus waarschijnlijk werd er in de loop der eeuwen een huis gesplitst. We lezen op folio 45 dat het huis op die folio op 27 juli 1696 in twee huizen werd gesplitst, de huidige adressen Wijngaardstraat 10 en 12. We hebben nu de verklaring voor het feit dat er vandaag acht huizen staan, en geen zeven. De gebruikte looprichting in het zekerboek is richting het oosten, dus vinden we eerst, op folio 41, informatie over het huis op het adres Wijngaardstraat 2. Daarna staat informatie over de huizen ten oosten van dit pand. Het gesplitste huis staat verder, ten oosten, van het onderzochte huis, dus gaat het in ons geval nog steeds, net zoals toen, om het vierde huis in de rij. Op folio 44 (en het bijgevoegd blad) vinden we de namen van alle opeenvolgende eigenaars van ca. 1586 tot het einde van het Ancien Régime. De eerste eigenaar was Raphaël Craye, en de laatste Abraham Guilielmus Blondeel, die het op 18 juni 1791 kocht van Joseph Nicolais.

~~zijn wesen huysgenoot
en fve parochie sticht
den 21^{en} 9^{en} 1761 ten
wonen van marie
victorinella snellaert
af loyis in de stad
gestaekt 6^{en} 1769
siet in lottura van den
oudelaven deure~~

Huys hier onder f. 44 computer mede josph nicolais voor huylt
ende de wederhuylt en janne snellaert by coope ende of f. van den
27^{en} 1761, nu ghelut van huysgenoot ende of f. van josph nicolais
voornemt, ende sijne wuwo by acte licitatie vanden 29^{en} july 1769 ende
gvolgde oetroy vanden 5^{en} oct 1769 originelyck borsende ten
wuwuwo de f. stad, ende alhier gesien den 6^{en} 1769 geluwt

Declayt van oudelavende geresolueert,
Chien den 8^{en} july 1785.
ten 10^{en} uuy no middo gh
de pachten deelen fudieu
Comp. van josph nicolais
met de gonnin den
huysen hier voorn
f. 29 in f. jannis ten
wuwuwo van f. de
met en f. luytens
ghelack

Deurde in desen huysde bofve van monica bradast
f. jans bofve huys f. van josph nicolais f. joudis nu an marie margariete
victorinella doogter van d. joudis nu g. m. d. g. by donatie intes d. bofve van 14^{en} maer
belast bij den gonnin nicolais s. van hemo als sijne gonnin wuwo
met acht partien v. f. schillingen g. van met sijne partien
twintigh in prof. van f. felix de roeg f. j. jannis konst. s. van
decembre 1769 gelott

een leeder in desen huysde enderofve met twee achter wuwo nu an marie
margariete nicolais f. joudis ende van marie ealt snellaert uyt den hoofde van
haine moeder by licitatie vanden 29^{en} july 1769 gedaen by haren vader en
voogden met marie paterinella snellaert f. raussens moege maternal berustende
het neesrije deser stad en f. luytens hier originelyck gesien en geresolueert den 18^{en}
junij 1791

f. voorn. sedde by licitatie, ende vierde part in desen ley donatie
comp. an de voorn. marie margariete nicolais, nu an josph nicolais haren
vader by uyt gartinge aen geseen met f. de smet en janne luytens
voogden over d. margariete den 28^{en} january 1785 onder p. handteken
en opgevolgde oetroy van oppenboogden van den 11^{en} maer. Daer naer
berustende ten voorn. wuwo hier originelyck gesien en geresolueert
den 18^{en} junij 1791

nu desen huysde ende of f. van Abraham quillietmus Cloude
f. quill. by coope ende erfenster van den 18^{en} junij 1791

belast met L 10 = 0 = 0 af wist. f. jannis pk 2^{en} in profyten
van p. felix de roeg in de stad conde 28^{en} 2^{en} 1791

Op folio 64 in het tweede register uit 1721-1722 staat inderdaad dat Raphaël Craye de eerst bekende eigenaar is uit het zestiende-eeuwse zekerboek. Blondeel, de laatste eigenaar die we in het zestiende-eeuwse zekerboek tegenkwamen, wordt in dit register uiteraard nog niet vermeld.

ouden roedel n°. 44. De Croone gude abjngwert Straete sijt

Wijjs vanden heer Desker de Berracqnes ten Decrete
29de gbre 1645, te noemen Ediard de Berracqnes
gheswilt met Barbara Femmerman, comede
van Licar, ende Philips de Femmerman eenijde
Raphaël Craye

RAK, OSAK, nr. 681, folio 64.

Akten en Contracten (stap 6)

Datering

1438-1797.

Vindplaats

Rijksarchief Kortrijk, Oud Stadsarchief Kortrijk Akten en Contracten, inventarisnummers 1-152.

Inhoud en werkwijze

De zekerboeken zijn een rijke bron van informatie, maar de informatie over eigendomsmutaties in deze registers beperkt zich tot de nieuwe eigenaar en de reden en de datum van overdracht. Meer gegevens over erfenissen, schenkingen, verkopen en zelfs rentes is te vinden in de zogenaamde wettelijke passeringen of Akten en Contracten. Dit zijn privaatrechtelijke oorkonden, geregistreerd door de schepenen van de stad. De registers met afschriften (minuten) van geregistreeerde Akten en Contracten, eigenlijk veiligheidskopieën, gaan terug tot 1438. Vanaf de zeventiende eeuw werden ook losse schepenbrieven bewaard. Deze werden meestal integraal overgenomen in de registers en zijn moeilijk raadpleegbaar. De wettelijke passeringen zijn te vergelijken met notarisakten. In de aktes werden onder meer overdrachten van onroerende goederen aan nieuwe eigenaars vastgelegd, maar ook de belasting van deze goederen met renten. Andere akten houden verband met testamenten, huwelijkscontracten, schenkingen, boedelscheidingen, borgstellingen, lijfrentes, verpachtingen en procuraties. De aktes werden chronologisch geregistreerd. Een onroerend goed werd gelokaliseerd in een stadsdeel, wijk of straat. In achttiende-eeuwse akten wordt het goed soms nader omschreven door het aangeven van de straatkant, het aanduiden van de burens of zelfs het vermelden van het desbetreffende folio in de zekerboeken.

Voor de periode 1560-1636 werden chronologische tafels op de geregistreeerde aktes opgesteld. Hierin konden de schepenen en griffiers snel zoeken op naam van de partijen. Deze tafels zijn echter niet altijd volledig. Het grootste deel van de vijftiende- en zestiende-eeuwse registers zijn recent door een vrijwilliger ontsloten in een database, die in het Rijksarchief kan geraadpleegd worden.

De 152 registers zijn volledig gedigitaliseerd en zijn online raadpleegbaar. Elk register bevat aktes over een periode van twee tot vijf jaar. In de eerste registers gaven de schepenen meestal de datum van de zittingsdag aan. Vanaf de zestiende eeuw werd de datum van de akte achteraan de akte toegevoegd. Tot rond 1500 was er soms helemaal geen datumaanduiding. De registratie gebeurde wel min of meer chronologisch. Soms duurde het even voor de akte werd geregistreerd. Indien een akte vóór een andere hoorde, dan werd dit ook aangegeven.

De manier waarop er gezocht kan worden in de Akten en Contracten, verschilt voor wijken met en zonder zekerboeken. Als er geen zekerboek voorhanden is, dan kunnen de eigenaars van ca. 1686 tot het einde van de achttiende eeuw relatief snel opgezocht worden in de registers van de huisgelden. Om verder in de tijd terug te keren kan er een beroep gedaan worden op de Akten en Contracten. Vooral voor de periode 1636 tot 1686 is het echter moeilijk zoeken in de Akten en Contracten, wegens het ontbreken van inhoudstafels of van een nadere toegang.

Indien er wel een zekerboek voorhanden is, dan kunnen daarin verwijzingen naar alle akten teruggevonden worden, met de datum waarop de akte werd verleden voor de schepenen. Deze akten kunnen vervolgens opgezocht worden in de registers van Akten en Contracten. Voor de periode vóór de zekerboeken, moet de naam van de eerst vermelde eigenaar in de zekerboeken opgezocht worden in de registers. Dat kan aan de hand van de inhoudstafels en de nadere toegang op de registers. Eens de akte van verkoop aan deze eigenaar is gevonden, kunnen de voorgaande verkopen en eigenaars opgezocht worden.

Gebruikte wijkindeling

de zestiende-eeuwse wijken.

Voorbeeld

Overleiestraat 64.

Als er een zekerboek voorhanden is, dan is het gemakkelijk om op basis van de vermelde data de opeenvolgende akten terug te vinden. Voor de andere wijken is dit veel moeilijker. We keren daarom terug naar het voorbeeld van de herberg Amsterdam in de Overleiestraat. Omdat een nadere toegang op de achttiende-eeuwse Akten en Contracten ontbreekt, zit er niets anders op dan, met behulp van de gegevens die ons bekend zijn, zelf op zoek te gaan in de (gedigitaliseerde) registers.

Bijvoorbeeld: uit één van de registers van de huisgelden bleek dat Chrispijn Hinnekens het huis kocht in 1774. Na het doornemen van de akten uit dat jaar, lijkt de genoemde akte onvindbaar. Vreemd genoeg is de allereerste akte verleden voor de schepenen in het jaar 1776 diegene die we zoeken: Theresia Jacoba Wallaert, dochter van Jacobus Wallaert, verkoopt op 5 januari de herberg Amsterdam aan Crispin Hinnekens. De ambtenaar die de eigendomsoverdracht in de registers van de huisgelden registreerde maakte dus een fout. Wallaert erfde volgens de akte het huis van haar vader en verkocht het aan koopman Hinnekens voor 450 pond groten. Als het zekerboek van de wijk Overleie de tand des tijds had doorstaan, dan vonden we de gegevens over dit huis onder huisnummer 83.

Afbeelding op pagina 53: RAK, OSAK. Akten en Contracten, nr. 147, folio 1.

81

Wettelijke acten

Beginnende met het jaer 1776

Januarij

Comparande voor de onderschreven Schepenen
der Stad verrijcht in persone souffrans Theresia
jacobi wallaert ^{de} van wylentieur jacobus en wed
van heer adriaen josephi simoens woonende binnen
dese Stad welke comparante kende en verclaerde wel
ende deugdelijck verhoekt te hebben een oude pro-
prijte van crispin kimmekens ^{de} wylentieur jacobi
koopman binnen dese voornemde Stad, den welcken
alhier mede comparerende bekende in coope aendert
te hebben seltzer huys ende erfte, gesaamt amsterdam,
actuelijck gebruyekt by diverse comparantsmoeder,
gettaen ende gelegen prooverlijc ende in den wijell-
ten seltzerboeck bekent ^{de} 83 dit met alle de
appen dertien en dependencie van dier mitsgins
met al het goud daer in ende daer een aerd
wortel en nagel vast wort bedonden ende soodan
nog met alle dertelfs soos voordelige als nooddelige
verdeluyten de welke syn en slyden s' koopers
proprijte ende laste, syn de dese verkoopinge
geschied voor ende mits de somme van vier
hondert en vijftig ponden grooten sterck pennielic

Hoofdstuk 5

Tableau Contenant Le Nombre et Les Noms, age Etat ou profession Des habitans de la Commune et Canton de Courtray, Le lieu de Leur domicile, et L'epoque de Leur entrée sur la dite Commune et Canton dressé en conformité de la Loi du 10 Vend^{ém} An 4

Première Section dit Nicolais

N ^o sur le tableau	Nom et Prénom	Age	Etat ou Profession	Rue	Epogue de leur entrée	Durée en jours	observations
1	Marie Debin	56	" " "	Longepierre Steenvoete			Epogue de leur entrée 12 11 1794
2	Levier Debin	50	" " "	"			

Het haardvuur

Van in de wieg tot in de kist

Parochieregisters

Datering

1578-1797.

Vindplaats

Digitaal raadpleegbaar op www.arch.be/parochieregisters.

Inhoud en werkwijze

In de parochieregisters vind je gegevens over de bekende eigenaars en bewoners uit het Ancien Régime: datum en plaats van geboorte of doop, huwelijk en overlijden of begrafenis. Deze registers werden opgesteld vanaf 1578, in de nasleep van het Concilie van Trente. Aanvankelijk was de Sint-Maartensparochie de enige echte parochie: tot 1652 vind je alle geboortes, huwelijken en begrafenissen uitsluitend terug in de registers van de Sint-Maartensparochie. Daarna werden er ook registers voor de Onze-Lieve-Vrouweparochie bijgehouden en, vanaf 1785, ook voor de Sint-Michielsparochie. Vanaf 1796 nam de Burgerlijke Stand de registratie over.

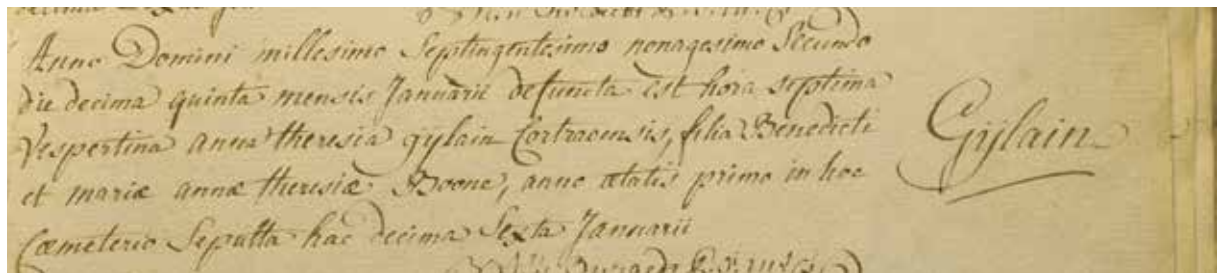
De doopregisters bevatten de datum van het doopsel, soms de geboortedatum, en de namen van de ouders en de peter of meter. De trouwboeken vermelden de plaats waar het huwelijk werd voltrokken, de datum en de namen van de bruid, bruidegom en getuigen. In de begraafboeken vind je de plaats

van overlijden, de datum van de begrafenis of de overlijdensdatum en de namen van de overledene en de echtgenoot of echtgenote.

Op de website van het Rijksarchief kunnen de gedigitaliseerde parochieregisters geraadpleegd worden. De parochieregisters zijn gemakkelijk doorzoekbaar via alfabetische indexen. De akten werden genoteerd in het Latijn, maar volgen altijd hetzelfde stramien. In de marge staan soms de datum en de naam vermeld.

Gebruikte wijkindeling

de parochies.

Op 15 januari 1792 om 19 uur overleed, in haar eerste levensjaar, de Kortrijkse Anna Theresia Gijlain, de dochter van Benedictus en Maria Anna Theresia Boone. De dag erna werd ze begraven.

Akten van de Burgerlijke Stand

Datering

1796-heden.

Vindplaats

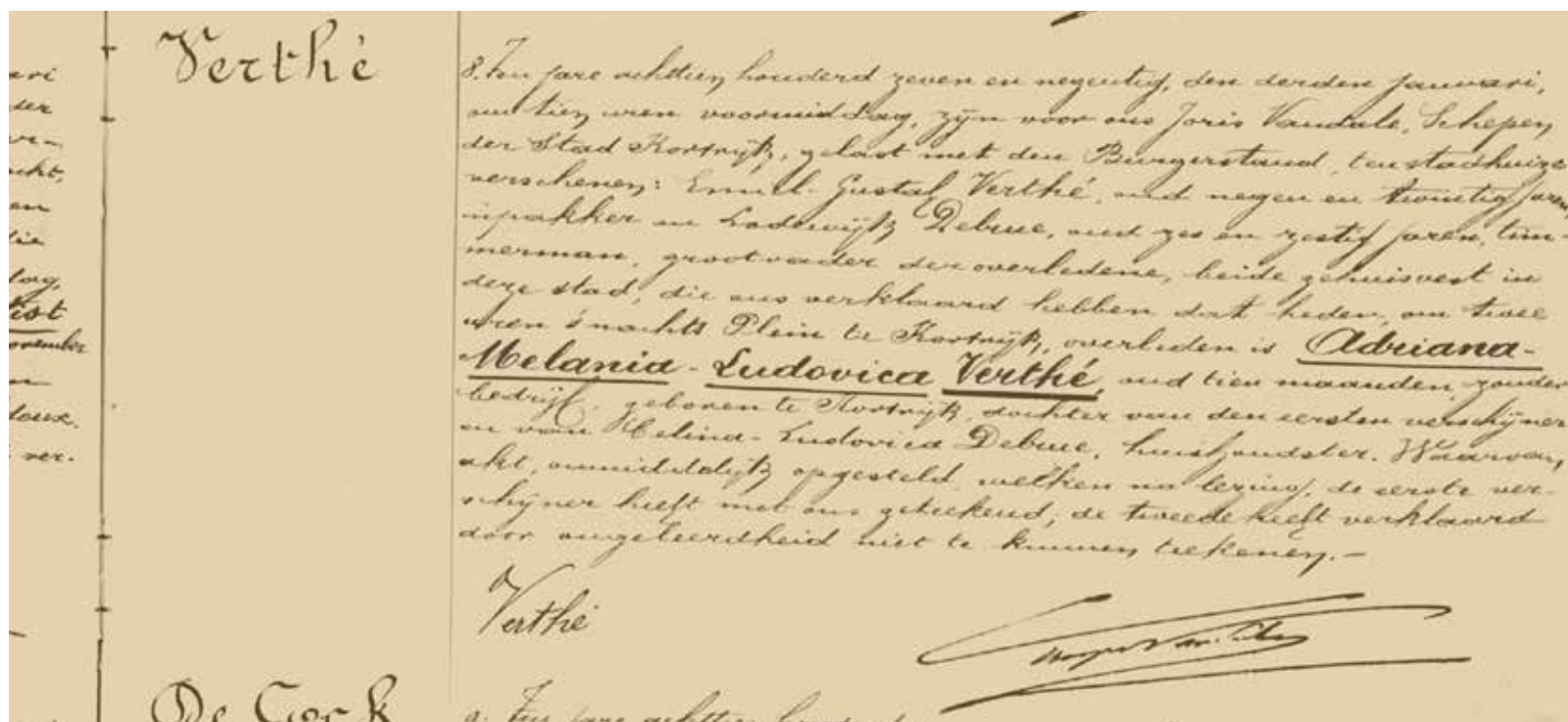
Raadpleegbaar op microfilm in Rijksarchief Kortrijk of digitaal raadpleegbaar op genealogie.kortrijk.be of www.arch.be/burgerlijkestand (periode 1796-1918).

Inhoud en werkwijze

Vanaf de Franse Tijd maakte de invoering van de Burgerlijke Stand het werk van de pastoors overbodig en zelfs onwettig. Vanaf 1796 stelde de stedelijke administratie ook in Kortrijk de akten zelf op in registers van de Burgerlijke Stand. Die administratie volgde de wettelijk vastgelegde regels, waardoor de akten uniform en gemakkelijk doorzoekbaar zijn. De originele registers worden bewaard in het Kortrijkse Stadsarchief. De meeste akten zijn online raadpleegbaar dankzij digitaliseringprojecten van het stadsarchief en het Rijksarchief. Geboorteakten jonger dan honderd jaar, huwelijksakten jonger dan 75 jaar en overlijdensakten jonger dan vijftig jaar zijn omwille van privacyredenen nog niet openbaar.

De akten bevatten meer informatie over de gezinstoestand dan de akten in de parochieregisters: leeftijd, afkomst, namen van andere familieleden zoals de ouders, beroep en woonplaats. De aangifte van de geboorte gebeurde binnen de drie werkdagen bij de gemeentelijke Burgerlijke Stand van de

plaats waar het kind werd geboren. Na het overlijden van een persoon kwam een ambtenaar langs om het overlijden te registreren. Als de persoon in kwestie niet in zijn woonplaats overleed, stuurde de betrokken ambtenaar een afschrift naar de woonplaats van de overledene.

Op 3 januari 1897 om 10 uur 's morgens kwamen Emiel Verthé, een 29-jarige inpakker, en Lodewijk Delrue, een 66-jarige timmerman, het overlijden van Adriana Verthé aangeven. De tien maanden oude dochter van Verthé en Celina Delrue overleed die nacht omstreeks 2 uur aan het Plein.

Bevolkingsregisters

Datering

1799-heden.

Vindplaats

Originelen: Stadsarchief Kortrijk, Modern Stadsarchief Kortrijk, bv. inventarisnr. 2210, 5671, 6559 en 7002-7229. Reproductie op microfilm: Rijksarchief Kortrijk, microfilmnr. 13-105.

Inhoud en werkwijze

De registers bevatten per woning gedetailleerde informatie over de bewoners: de naam, leeftijd, geboorteplaats, laatste woonplaats en het beroep. Niet alleen het gezinshoofd wordt vermeld, maar ook de echtgenoot, kinderen en eventuele andere inwoners vreemd aan het gezin. Vanaf 1846 verliep de

registratie volgens vaste regels: nog voor het afsluiten van het bevolkingsregister kwamen algemene volkstellingen die meestal om de tien jaar werden gehouden.

De bevolkingsregisters zijn niet gedigitaliseerd en de indexen zijn opgemaakt op naam van de bewoner en niet op straatnaam. De opstellers van oude bevolkingsregisters (1815, 1826 en 1846) volgden een heel eigen logica: huisnummers veranderen om de haverklap, en concordantieta-bellen zijn er niet. Aan de hand van straat- en persoonsnamen en andere gelijkenissen tussen de opeenvolgende registers kan een huis toch teruggevonden worden. Het bevolkingsregister van 1799 is wel gemakkelijk doorzoekbaar omdat de opsteller dezelfde huisnummers gebruikte als in de rol van de grondbelastingen uit het jaar 5 (1797/1798). Enkel registers die langer dan 120 jaar geleden zijn afgesloten, kunnen vrij geraadpleegd worden.

Gebruikte wijkindeling

in 1799 op basis van de zeventiende-eeuwse wijken, daarna variërend.

Van nieuwe bedden tot barstende muren

Boedelinventarissen en weesboeken van de Weeskamer

Datering

1403-1797.

Vindplaats

Rijksarchief Kortrijk, Oud Stadsarchief Kortrijk Weeskamer. De namen zijn doorzoekbaar in de databank Zoeken naar Personen op www.search.arch.be.

Inhoud en werkwijze

De Weeskamer controleerde het beheer, door voogden, van de goederen van Kortrijkse wezen. Iedereen die jonger was dan 25 jaar en zijn vader of moeder had verloren, werd als wees beschouwd. Het archief van de Weeskamer bestaat voornamelijk uit tienduizenden zogenaamde "staten van goed" of boedelinventarissen en 170 weesboeken. De oudst bewaarde staat van goed dateert van het begin van de zestiende eeuw, maar de weesboeken gaan terug tot het begin van de vijftiende eeuw. Op het einde van de achttiende eeuw werd de Weeskamer opgedoekt.

Staten van goed of boedelinventarissen geven een overzicht van de goederen van overleden personen. Ze werden opgesteld om de nalatenschap van de overledene veilig te stellen voor de erfgenamen. In het begin van de boedelinventaris vinden we informatie over de overleden persoon, de eventuele weduwe ("houderigge") of weduwnaar ("houder") en de wezen. Verder bevatte de aanhef ook de leeftijd van de wezen en de namen van de voogden. Hierna kwamen een aantal

Tableau Contenant Le Nombre et Les noms,
 age, état ou profession Des habitans de la Commune
 et Canton de Courtray, Le lieu de Leur domicile, et
 l'époque de Leur entrée sur la dite Commune et
 Canton. Érigé en conséquence de la L^o du 10 Vendém. An 4

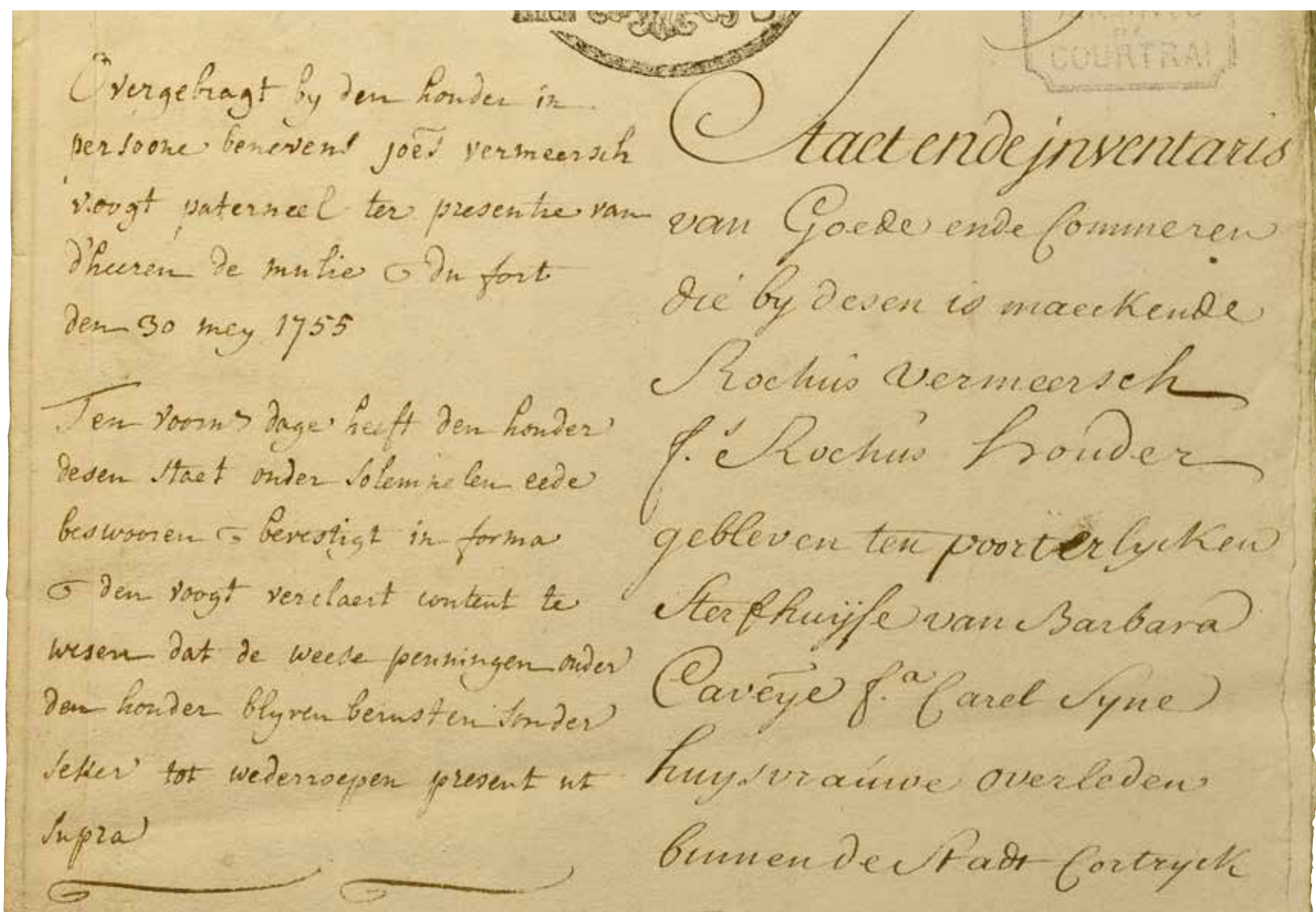
Première Section dit Nicolas

N ^o des habitans de la commune de Courtray	Noms et Prénoms	Age	État ou Profession	Rue	Époque de leur entrée sur la commune		Observations
					Année	Mois	
1	Maria Debin	36		Longpiere Stumpont			
2	Leonia Debin	50					
3	Jeanne Van der Berg	48	servante		1778	24	
4	Guille Smeent	59	Contourier		1777	2	
5	Maria Lericou	25	Cuivre				
6	Sophie Lericou	21	Cuivre				
7	Francis Lericou	19	Cuivre				
8	Jacques Juvet	43	vendeur de grains, maître				5
9	Jeanne Deuze	55	la femme				
10	Pierre Verhaeghe	33	général maître				
11	Leonore (maitresse)	36	la femme				
12	Pierre Dufel	36	Maître de cette Commune		1771	28	
13	Rose Smeent	13	Contourier				
14	Jean Van der Berg	43	maître tailleur				
15	Maria Van der Berg	41	Contourier		1769	30	
16	A ^m Delbecq	36	Vendeur en baraque		1775	1	1
17	Maria De Kromhout	28	la femme		1775	1	

Het bevolkingsregister van 1799. SA, MSAK, nr. 2210, folio 1.

"memories", of opmerkingen die de griffiers belangrijk achtten, zoals of er al dan niet een huwelijkscontract ("contract antenuptiael") werd afgesloten tussen beide partners. Het corpus van de inventaris bestaat uit een opsomming van de activa ("baten") en passiva ("commeren"). De actiefzijde van de inventaris werd opgedeeld in verschillende hoofdstukken ("capittels").

Behalve de inleiding is het hoofdstuk met de beschrijving van onroerende goederen, achterstallige pachten en renten, bijzonder interessant. Uit de schulden valt af te leiden of de overledene een huis huurde of niet. Als hij zijn eigen huis bewoonde, dan wordt in het hoofdstuk aangegeven welk huis dat was. Een derde interessant hoofdstuk is dat met de schatting van de roerende goederen:

Overgebracht by den honden in
persoone benevent joed vermeersch
voogt paterneel ter presentie van
Dheeren de mulier Du fort
den 30 mey 1755

Ten voorn d'age heeft den honden
desen staet onder solemnelen eede
beswooren & bevestight in forma
& den voogt verclaert content te
wesen dat de weede penningen onder
den honden blyven bevesten sonder
seker tot wederroepen present ut
supra

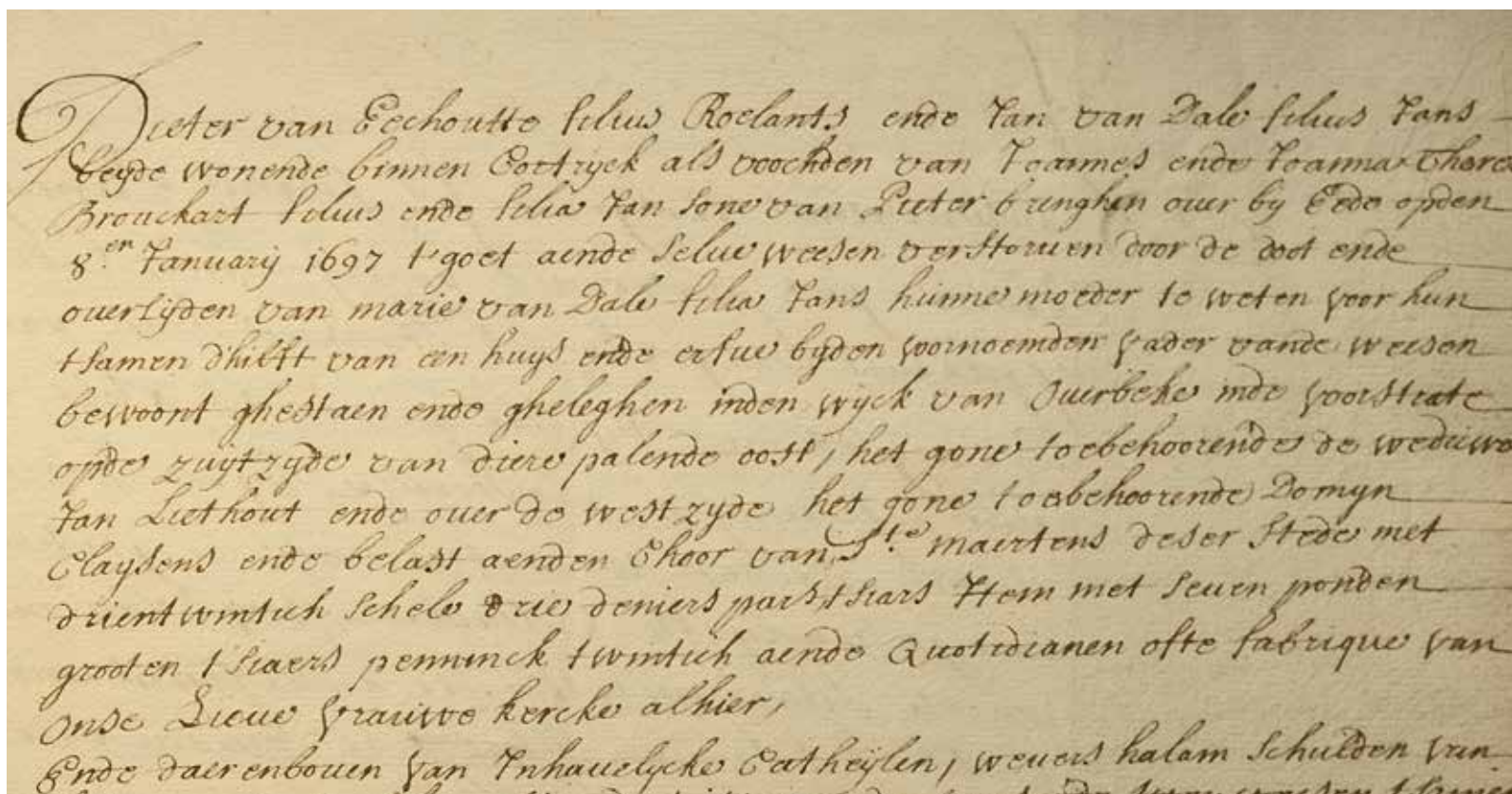
Staet ende inventaris
van Goede ende commeren
die by desen is maeckende
Rochus Vermeersch
J. Rochus honden
gebleven ten poort erlyken
sterfhuijs van Barbara
Caveye f. Carel syne
huysvrouwe overleden
binnen de Stadt Cortryck

In de inleiding kunnen we onder andere lezen dat Barbara Caveye, de dochter van Carel, na haar dood een weduwnaar, Rochus Vermeersch, en één wees, Joannes Joseph, achterliet. Ze overleed op 16 maart 1755. RAK, OSAK Weeskamer, nr. 132, folio 155.

"de meubelen ende huyscatheylen". Een belangrijke kanttekening is dat voorwerpen soms globaal worden omschreven. Enkel opvallende, duurdere voorwerpen worden dan afzonderlijk vermeld. In sommige gevallen bevat het dossier ook afzonderlijke bladen met schattingen van roerende goederen. Dit zijn minuten of aantekeningen door de schatters.

Op het einde van elk hoofdstuk worden alle sommen samengeteld. Na het laatste hoofdstuk van de baten kwam er een voorlopige balans, voorafgaand aan het hoofdstuk met de schulden. Hierin worden de passieve schulden beschreven: vooral schulden na levering van goederen, lonen en het terugbetalen van geleend geld. Daarna volgt de uiteindelijke balans van beide hoofdstukken, waarna het bedrag tussen de erfgenamen verdeeld wordt. De weduwe of weduwnaar erft de helft, en de weeskinderen de andere helft, verdeeld in gelijke delen.

In de weesboeken hield de griffier de staten van goed bij die door de voogden waren voorgelegd en door de weesheren gecontroleerd en goedgekeurd werden. Door nalatigheid van de griffiers zijn echter een relatief groot aantal staten van goed niet geregistreerd. De oudste weesboeken bevatten enkel een samenvatting van de staten van goed, maar toch vinden we er meer informatie terug dan in de boedelbeschrijvingen, zoals het verdere verloop van het voogdijbeheer en de wijzigingen in het vermogen van de wezen door erfenissen, aankopen en giften. Vanaf de jaren 1730 werden de staten van goed meer en meer integraal overgeschreven in de weesboeken.

Pieter van Eechoutte selus Roelant, ende Jan van Dale selus Pans
Leede wonende binnen Cottzyck als voogden van Joannes ende Joanna Therese
Brouckart selus ende selus van sone van Pieter bringhen ouer by Edele op den
8^{en} Januarij 1697 t'goet aende selus werden verstoruen door de doot ende
ouerlyden van marie van Dale selus Pans hunner moeder te weten voor hun
tamen dhielt van een huys ende erfue byden voornoemden vader vande weiden
bewoont ghestaen ende gheleghen inden wyck van Ouerbeke inde voorstrate
opder zygtzyde van diere palende oost, het gone toebehoorende de weduwe
van Liethout ende ouer de westzyde het gone toebehoorende Domyne
Claydend ende belast aenden Ohoor van S^{te} maertens deser Stede met
drientwintich schels drie deniers parst Stars Hem met seuen ponden
grooten t'laerd penninck twintich aende Quotidianen ofte fabrique van
onde Sieuwe grauwe kercke alhier,
Ende daerenbouen van Inhaueycke Cotteylen, weuwens kalam schulden van

Pieter van Eechoutte en Jan van Dale, de voogden van Joannes en Joanna Therese Brouckart, lieten registreren dat beide wezen samen de helft van een huis in de Voorstraat in Overbeke erfden omdat hun moeder overleden was op 8 januari 1697. Het huis bleef bewoond door hun vader Pieter, die de andere helft erfde. RAK, OSAK Weesboeken, nr. 101, folio 10.

De voornaamste toegang tot de weesboeken en de staten van de goed is de uitgave van de zogenaamde "Parckemynen Index", een alfabetische index op naam, met verwijzing naar het nummer van het weesboek en de folio. Enkel mannen zijn in de lijst opgenomen, vrouwen komen voor onder de naam van hun echtgenoot. Deze index vangt aan in 1580 en loopt tot het einde van het Ancien Régime. Voor de periode daarvoor moet hij worden aangevuld met andere toegangen. Ook in de zekerboeken wordt verwezen naar de staten van goed.

Gebruikte wijkindeling

de zestiende-eeuwse wijken.

Bouwvergunningen

Datering

1559-heden.

Vindplaats

Rijksarchief Kortrijk, Oud Stadsarchief Kortrijk, inventarisnummers 827, 1129/1-174, 2105, 3631, 4863, 4982, 5242. De bouwvergunningen uit inventarisnr. 1129 zijn nader ontsloten. Stadsarchief Kortrijk, Modern Stadsarchief Kortrijk, o.a. inventarisnummers 4632-4634, 4862-4883, 8836-8839, 11001-11240. Meer bronnen vind je in hoofdstuk VII/32 van de inventaris.

Inhoud en werkwijze

Bij nieuwbouw, herstellingswerken of verbouwingen was een bouwvergunning vereist. Het stadsbestuur oefende door het toekennen van bouwaanvragen controle uit. In een register van "recoгноissances" hield het bestuur de toelatingen en de "recoгноissances", of belastingen die jaarlijks werden geïnd, bij. Dit fiscaal register loopt van 1559 tot 1699 en bevat in chronologische volgorde de toelatingen, met een samenvatting van de werken en de vermelding van de datum, de naam van de aanvrager, de aard van het bouwwerk en de ligging van het gebouw. Links in de marge staat de plaatsaanduiding.

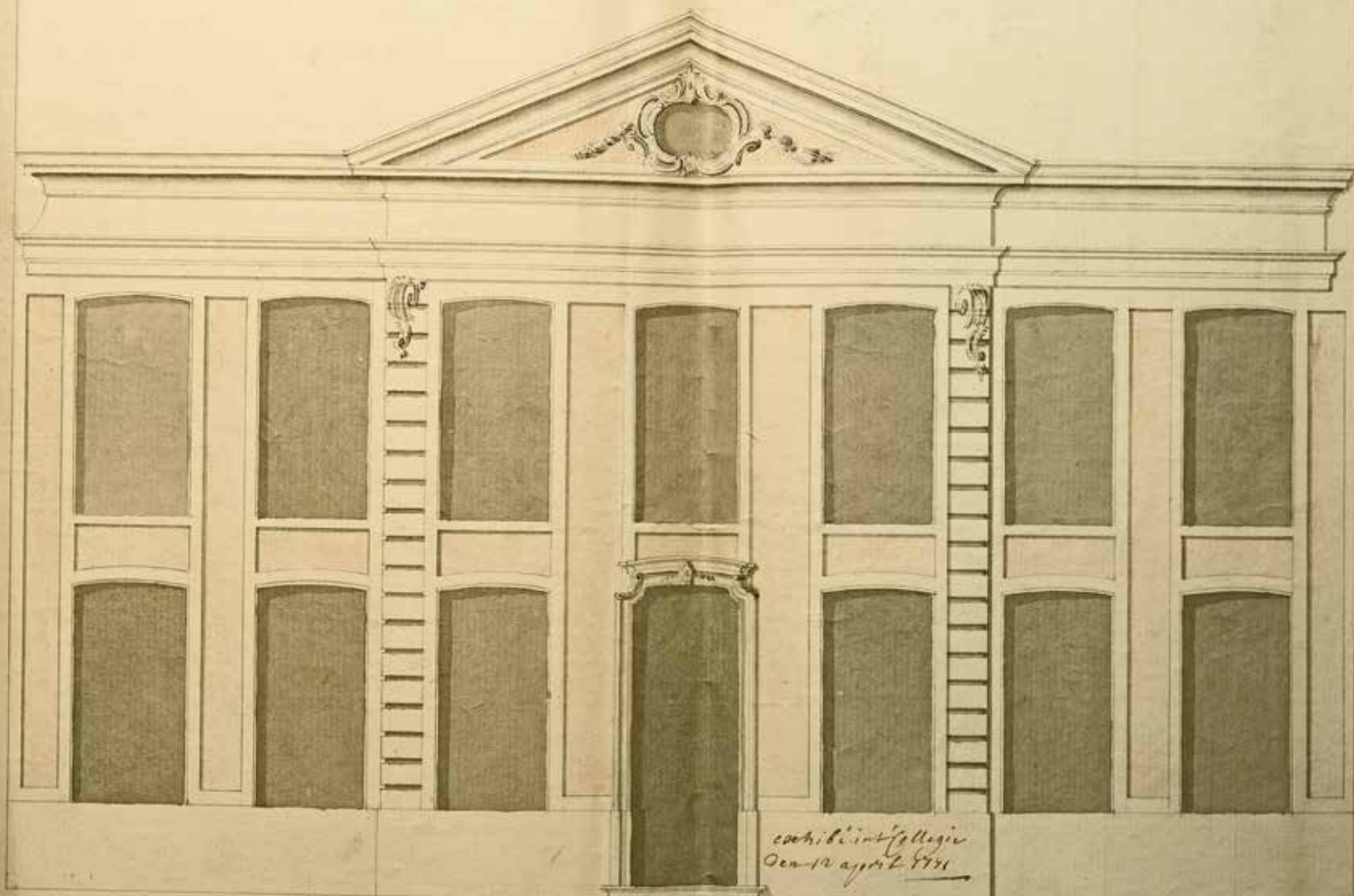
De oudste bewaarde losse bouwvergunning dateert van 1662. Bij dergelijke vergunningen liet de directeur van de bouwwerken, een bevoegde schepen, beëdigde landmeters en architecten controleren of de geplande werken conform waren aan het gewoonterecht. Zo moesten verdiepingen even hoog zijn als die van de aanpalende huizen en dienden de vensters op de zelfde hoogte geplaatst te worden.

Er bleven weinig volledige dossiers (aanvragen met bouwplan) bewaard, in tegenstelling tot de bijna tweehonderd afzonderlijke bouwplannen, voornamelijk van gevels. Deze werden waarschijnlijk bewaard om het oorspronkelijke en goedgekeurde plan te vergelijken met het uiteindelijke resultaat. De geschreven aanvragen waren een formaliteit en bevatten enkel de naam van de aanvrager, en wat hij wou doen met welk gebouw. De opmerkingen en het fiat van het schepencollege werden in de marge van de aanvraag zelf geschreven. Daarna kreeg de aanvrager het document terug. Het bouwplan werd na het noteren van de naam, plaats en datum van de toelating opgeborgen als bewijsmateriaal.

Tot in de Hollandse Tijd bleef de procedure min of meer dezelfde. De bouwwoede van de negentiende eeuw resulteerde in grote reeksen bouwvergunningen, geklasseerd per straat en bewaard in het Stadsarchief. Deze vergunningen zijn volwaardige dossiers met alle relevante informatie, de aanvraag en de bouwplannen. De oudere, achttiende-eeuwse dossiers in het Rijksarchief gingen grotendeels verloren. Ze dateren voornamelijk uit de periode van 1767 tot 1792.

Gebruikte wijkindeling

de zeventiende-eeuwse wijken.

exhibi in collegio
12 april 1771

Griffier Joannes de Lannoy richtte zich in 1770 tot het stadsbestuur (zie pagina 64). Hij was van plan om het huis dat hij toen bewoonde en het huisje aan de westkant van zijn woning af te breken en opnieuw op te bouwen volgens het gevelplan in bijlage. RAK, OSAK, nr. 1129/94. Het ontwerp, getekend door Jan Baptist Casaer, werd uitgevoerd. Het resultaat is tegenwoordig te zien in de Groeningestraat.

By geleit en handen
van den g. Schepenen
moet te eynde
van te examinaren
te yndere om te yndere
dient op den rapport te
worden gedynt.
actum d. 9. br. 1770

Der wyse Del heeren
Ninghwauster Ende Schepenen
der Stadt Kortryck,

M. P. L.
Du Fayt.

Supplicerende verzoekt Aemendelijck d'heer
Ende meester Joannes de Lannoy griffier
der Callerie van Kortryck dat hij van
patente is het voer hays Nij hem
brenst Sonder het huytken van
den werlt cant dan vanden staende
te verbauden volgens het plan ofte
model al hier gersicht op d'approbatie
Ende goet Heringe van de oorlantse
hij hem Heert tot de selve,

Die soetmoedelijck Niddende gediens
te wden het gesijde plan te
approbieren Ende goet te Heuren,

Welcke Doende &c.
Desutter jun. 1770

Archieven van architecten

Datering

ca. negentiende eeuw-heden.

Vindplaats

Private en openbare archiefinstellingen, waaronder het Rijksarchief en het Architectuurarchief Vlaanderen (Vlaams Architectuurinstituut) in Antwerpen.

Inhoud en werkwijze

Architecten geven onze gevels en ons straatbeeld vorm. Ze zijn een "sign of the times" en weerspiegelen de stijlen en stromingen die op dat moment in of vernieuwend zouden moeten zijn. Veel archieven van Kortrijkse architecten hebben de tand des tijds niet overleefd, omdat privéarchieven niet altijd hun weg vinden naar een archiefinstelling. Kortrijk, de stad van de internationale biënnale Interieur, is ook de plaats waar moderne architectuur en historische façades naast elkaar een plaatsje kregen. Het is echter gemakkelijker om een naam te plakken op de moderne gebouwen; de vormgevers van de oudste gebouwen blijven vaak anoniem.

De collectie van het Architectuurarchief Vlaanderen bestaat uit meer dan honderd archieven die te doorzoeken zijn via een link op hun website (www.architectuurarchiefvlaanderen.be/nl/collectie). De archieven worden in hun context geplaatst en in vele gevallen zijn ook de inventarissen zelf beschikbaar. Via de Databank Architectuurarchieven ontsluit het Architectuurarchief informatie over de bebouwde gebieden in Vlaanderen en Brussel, waarbij het de weg wijst naar archieven bewaard in verschillende bewaarinstellingen, maar ook heel wat informatie aanbiedt over belangrijke actoren zoals architecten, stedenbouwkundigen en bouwbedrijven en relevante publicaties. In de collectie vinden we bijvoorbeeld het archief van Jan Vanhoenacker, de architect van de Antwerpse Boerentoren en de Kortrijkse schouwburg. Deze geboren Kortrijkzaan was ook actief in Kortrijk, waar hij in 1928 enkele privéwoningen in de Korte Steenstraat ontwierp. Hoewel het Architectuurarchief ter plaatse weinig bronnen bewaart die relevant kunnen zijn voor huizenonderzoek in Kortrijk, zijn de medewerkers wel op de hoogte van architectuurarchieven elders te lande. In het Rijksarchief Kortrijk worden bijvoorbeeld de archieven van Christian Van der Plaetse en Jozef Demeyere bewaard.

Uiteraard zijn architecten niet plaatsgebonden. Ze ontwerpen vaak woningen en gebouwen tot ver buiten hun woon- of werkplaats. Eens de naam van een architect of vormgever opduikt, kan zijn of haar archief opgespoord worden via de tools op de website van het Architectuurarchief of via online zoekmachines. Een deel van de architectuurarchieven bevindt zich echter nog in privébezit.

Vonnissen van de Rechtbank voor Oorlogsschade en oorlogsschadedossiers

Datering

1919-1931 en 1940-1960.

Vindplaats

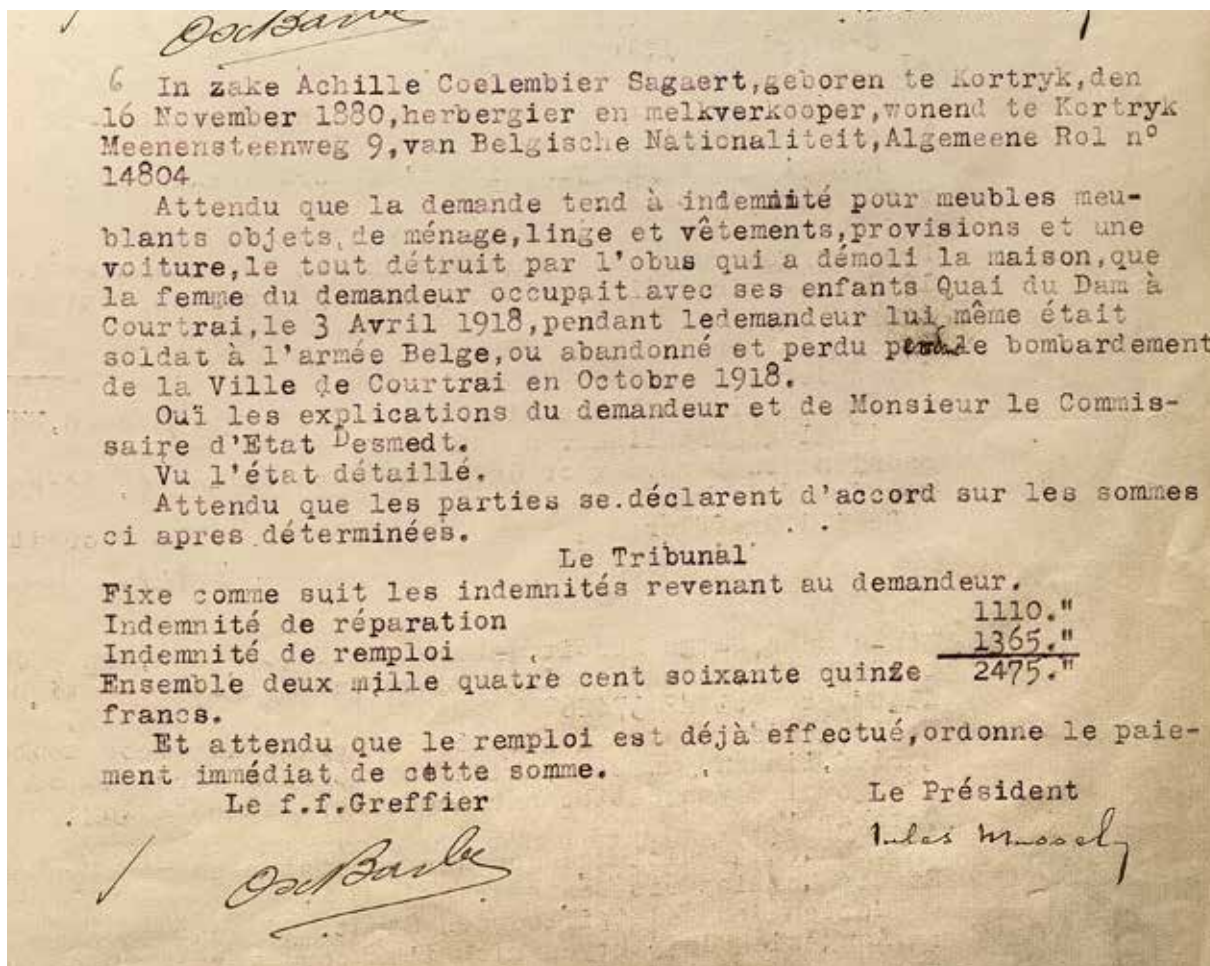
Rijksarchief Kortrijk, Rechtbank voor Oorlogsschade te Kortrijk, inventarisnummers 1-183. De namen zijn opgenomen in de databank "Zoeken naar Personen" op www.search.arch.be.

Rijksarchief Brugge, Archief van het Ministerie van Wederopbouw. Bestuur der Oorlogsschade aan Private Goederen. Centrale Reeks. Provincie West-Vlaanderen. De alfabetische fiches met verwijzing naar de dossiernummers zijn gedigitaliseerd en doorzoekbaar op www.search.arch.be.

Inhoud en werkwijze

Tijdens beide wereldoorlogen werden heel wat huizen in Kortrijk beschadigd. Na de Eerste Wereldoorlog werden met de besluitwet van 23 oktober 1918 de Rechtbanken en Hoven voor Oorlogsschade opgericht. Ze deden een uitspraak over een eventuele schadevergoeding voor door het oorlogsgeweld geleden schade. De Kortrijkse Rechtbank voor Oorlogsschade was bevoegd voor het hele toenmalige gerechtelijke arrondissement. De ingebonden minuten van 77.132 vonnissen bevatten de naam, de woonplaats en het beroep van de eiser, een omschrijving van de schade en de vaststelling van de schadevergoeding of het vonnis. De eiser moest zelf het bewijsmateriaal aanleveren. Hij kon verschillende aanvragen indienen, bijvoorbeeld één voor schade aan onroerende goederen, en een tweede en derde voor schade aan of ontvreemding van roerende goederen of geleden lichamelijke schade.

De woonplaats van de aanvrager is een momentopname. Mogelijk was hij tijdelijk verhuisd omdat zijn woning te erg beschadigd was of was hij gevlucht naar het buitenland. Bovendien konden zowel de eigenaar als de huurder van een woning een aanvraag indienen: de eerste voor schade aan de woning, de tweede voor ontvreemding van of schade aan de inboedel en voor lichamelijke schade.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd een groot deel van de Kortrijkse binnenstad verwoest. Na afloop werden opnieuw schadevergoedingen aangevraagd. De eisers bezorgden gedetailleerde schattingsverslagen, plattegronden, prentkaarten en foto's als bewijs van de geleden schade. Deze aanvraagdossiers bleven bewaard en zijn voor huizengeschiedenis een rijke bron van informatie, omdat ze een blik gunnen op het gebouw zelf, maar ook op verloren meubilair en andere persoonlijke voorwerpen.

Dezelfde persoon kon verschillende aanvragen doen indien hij verschillende eigendommen bezat. De eigenaar diende een aanvraag in voor het gebouw zelf, een eventuele huurder voor de inboedel. Om de dossiernummers te achterhalen, kunnen online de alfabetische fiches geraadpleegd worden. Deze vermelden behalve het dossiernummer en de naam van de aanvrager, vaak de geboortedatum, de woonplaats en het adres waar de schade werd geleden. De raadpleging van de dossiers valt onder de richtlijnen voor archieven minder dan honderd jaar oud die persoonlijke gegevens bevatten. Wie ze wil raadplegen moet vooraf een onderzoeksverklaring ondertekenen.

Robert Beyls en zijn vrouw Marie Josée Braekeveldt bezweken op 27 maart 1944, een dag na een bombardement waarbij hun woning op de Pottelberg vernield raakte. Hun woning werd tijdens een eerder bombardement al eens beschadigd, waarna ze een schadevergoeding aanvroegen.

NOM du sinistré	NP 7962	Né le	27/3/44
NAAM van den gesinistreerde		Geb. den	11/9/15
BEYLS echtg. BRAEKEVELDT			
Prénoms - Voornamen	Robert // Marie Josée		
Nationalité - Nationaliteit			
Adresse - Adres	Kortrijk // Haningsb		
SITUATION DE L'ENSEMBLE DE FAIT SINISTRE (commune, quartier ou hameau, rue et n°)	17		
LIGGING VAN HET GETEISTERD FEITELIJK COMPLEX (gemeente, wijk of gehucht, straat en nr)	Kortrijk // Pottelberg 25		
DOSSIER(S) No(s)	3006618		
DOSSIER(S) Nr(s)	12/6/56		
DEMANDE(S) DE CREDIT No(s)			
KREDIETAANVRA(A)G(EN) Nr(s)			

Afbeelding op pagina 66:
Achille Coelembier-Sagaert vroeg een schadevergoeding aan voor schade geleden aan een woning langs de Damkaai. RAK, Rechtbank voor Oorlogsschade te Kortrijk, nr. 2, folio 6.

Gerechtelijke archieven (Ancien Regime)

Datering

1403-1796.

Vindplaats

Rijksarchief Kortrijk, Oud Stadsarchief. De stukken zijn uitgebreid beschreven in de online inventaris van het Oud Stadsarchief, raadpleegbaar op www.search.arch.be.

Inhoud en werkwijze

Vooraf de zogenaamde onvrijwillige burgerlijke rechtspraak is van belang voor huizengeschiedenis. Dit zijn conflicten tussen twee partijen, waarbij de Kortrijkse schepenen als rechters optraden. Deze rechtspraak resulteerde in verschillende reeksen registers en processtukken. De duizenden dossiers bevatten pleitstukken, verzoekschriften en proceduristukken zoals getuigenissen en het uiteindelijke vonnis. De dossiers zijn beschreven in de online inventaris van het Oud Stadsarchief.

In het kader van huizengeschiedenis gaat het vooral om geschillen in verband met gemeenschappelijke muren, afvoer van afval- of regenwater en beschadigingen. Aanvankelijk kwamen deze geschillen voor de "paysierders", wiens functie vergelijkbaar was met die van de hedendaagse vrederechters. Ze bemiddelden bij burenruzies en voerden inspecties van gebouwen uit. Het oudst bewaarde register van de paysierders dateert van 1403-1407. Indien de paysierders de burenen niet met elkaar konden verzoenen, dan kwam het soms tot een proces voor de Kortrijkse schepenen. Later werden dergelijke zaken rechtstreeks behandeld door de Buitengewone Kamer van de schepenen.

Bij processen tussen burenen of eigenaars van aanpalende woningen werden erfscheiders ingezet. Deze deskundigen waren vooral beëdigde landmeters of meester-timmerlieden en -metsers en zorgden voor de juiste toepassing van het gewoonrecht op vlak van bouwen en verbouwen. Ze waren ook verantwoordelijk voor gerechtelijke afpalingen en de juiste verdeling van eigendommen en stelden een proces-verbaal op van hun inspecties ter plaatse.

Gebruikte wijkindeling

de zestiende-eeuwse wijken.

Voorbeeld

Overleiestraat 64.

Alleen al door het opsporen van aanslepende processen tegen en tussen de eigenaars en bewoners van de herberg Amsterdam in de Overleiestraat kon een hele reeks namen gevonden worden. Dit kan heel snel gebeuren omdat de dossiers uitvoerig zijn beschreven in de inventaris van het Oud Stadsarchief. Op deze manier kan ook voor huizen die niet voorkomen in de bewaarde zekerboeken nogal wat informatie boven water komen.

Op basis van zeven procesdossiers, die dateren van 1688 tot 1786, komen we tot de volgende lijst eigenaars: Jean Bonte had het voor 1688 in zijn bezit, waarna Pieter Claeys het kocht na een openbare verkoop op last van Jan Weijns, de heer van ten Dale. De baron van Meulebeke, Jaspard Ignace de Beer, beschuldigde in die zelfde periode Claeys van fraude. Pieter Claeys de oude bleek in 1710 nog steeds eigenaar en inwoner, zelfs herbergier, in het huis Amsterdam. In 1781 was het Christiaan Hinnekens die er koopman en herbergier was. Zijn opvolger was Martinus Surmont, vanaf ca. 1785.

In het spoor van de eigenaars

Notariële minuten

Datering

1541-heden. De grotere reeksen minuten vangen meestal aan in de zeventiende eeuw.

Vindplaats

Minuten en repertoria van notariële studies ouder dan 75 jaar zijn aan het Rijksarchief overgedragen. Recentere akten bewaren de notarissen meestal zelf. Enkel akten ouder dan honderd jaar zijn openbaar. Voor jongere akten is de toestemming van een notaris vereist.

Inhoud en werkwijze

Er werd al tijdens het Ancien Régime een beroep gedaan op notarissen voor het opstellen van huwelijkscontracten, testamenten, verkoopaktes en pachtcontracten. Dergelijke akten bevatten relevante informatie over de eigendommen van de partijen.

Notarisakten werden geregistreerd in de zekerboeken. Het soort akte, de korte inhoud, de naam en vestigingsplaats van de notaris en de datum waarop de akte verleden is, werden genoteerd. Op basis van die informatie kan een notarisakte teruggevonden worden. Voor de hedendaagse periode zijn de (verwijzingen naar) notarisakten opgenomen in de registers van de hypotheekkantoren. Zonder dergelijke informatie is het erg moeilijk zoeken in het notariaatsarchief. De akten zijn namelijk enkel formeel beschreven per notaris, de inhoud zelf is niet beschreven. Bovendien is de keuze van notaris vrij. Een inwoner van Kortrijk kan ook een beroep doen op een notaris van buiten de stad.

Gebruikte wijkindeling

de zestiende-eeuwse wijken.

Afbeelding op pagina 71: In deze akte worden de voorwaarden vastgelegd voor de openbare verkoop van onder andere het huis Wildeman in de wijk Overbeke. RAK, Archief van notaris Albertus Jacobus Van Marcke, nr. 1 akte 7.

1777

De...
...
...
...
...

lepers

Conditien op

ende achtervolgende de welke
men van weghen Suer Joannes
Demp woonende binnen de Stadt
cortryck, jacobus de himpe filius
wylent Suer annout d'oude woonde
binnen de Stadt gendt, Joanne
Bernarde de himpe oock woonende
tot cortryck mitgaedens Sieurs
franciscus, Josephus ende marie
Catharine Coppyn drie meerder
jaerigge kindren van wylent Suer
hendrick antone in wettelijken
huwelijcke verwecht met quarie
de himpe oock quaren doctster
van wylent Suer annout d'oude
woonende binnen de Stadt Brugge,
sal vercoopen de naerscreven
huysen publicq ende ala

Handwritten signature or flourish.

Openbare verkopen

Datering

1558-1796.

Vindplaats

Rijksarchief Kortrijk, Oud Stadsarchief Kortrijk. Processen-verbaal van inbeslagnames: inventarisnr. 798, 976, 3824-3826, 3829, 3834, 3878, 4436, 4959, 6062, 6648, 6669, 14543, 14545, 14562. Registers en decreten: inventarisnr. 50, 55, 1997, 4922. Aktes van liquidatie: inventarisnr. 762, 768, 889, 1036, 3293-3294, 3821, 3830-3831, 4232, 4289, 4341, 4344, 4438, 6645, 13121. Dossiers en akten: inventarisnr. 759/016, 875, 878, 1101, 3533, 3844, 3876-3877, 3920, 4131, 4163, 4175, 4242, 4343, 4460-4461, 4693, 5374, 5422, 5741, 5911, 6319, 6322, 6584, 6616, 8772, 8912, 14210, 14548, 14628, 14753, 14768.

Inhoud en werkwijze

Een openbare verkoop begon ofwel met de beslissing van de eigenaar om het goed te verkopen (voluntaire verkoop), ofwel na klachten van schuldeisers (verkoop bij decreet). Een verplichte openbare verkoop van in beslag genomen onroerende goederen gebeurde binnen het kader van de burgerlijke rechtspraak. Een gerechtsofficier nam het goed in beslag en de schuldenaar moest voorkomen in een zitting in vierschaar. De volgende stap was het opmaken van een "lettere vanden decreete", of officiële verkondiging van de openbare verkoping bij decreet. De stedeknapen publiceerden het decreet en riepen het af in vierschaar. De vierschaar voerde een onderzoek naar de lasten van de schuldenaar en stelde een instelprijs in. De maandag na het bekendmaken van de verkoop aan de Sint-Maartenskerk, na de zondagmis, werd het huis verkocht. De verschillende biedingen (verhogingen) werden opgeschreven door de schepenen. Bij "lesten clop van den haemer" was het goed voor de hoogst biedende. De griffier stelde uiteindelijk een akte van liquidatie op. Openbare verkopen worden in de zekerboeken vermeld, en aan de hand van de vermelde datum kan gezocht worden in de hierna besproken reeksen.

Bij de inbeslagnames stelden de schout, onderbaljuw of amman een *proces-verbaal van inbeslagname* op. Hierin verklaart de gerechtsofficier volgens een vast patroon dat hij het goed in beslag neemt, op wiens verzoek dit gebeurt, wie de eigenaar is en om welke schulden het gaat. De oudste bewaarde processen-verbaal werden in 1656 opgesteld, en voor een bepaalde periode geliasseerd of samengebonden met touwen. Op basis van vermeldingen in de zekerboeken kan er chronologisch gezocht worden naar de stukken betreffende de inbeslagname van onroerende goederen. Er moet rekening gehouden worden met het feit dat het proces van beklaging tot de verkoop zelf enkele jaren in beslag kon nemen. Voor de wijken zonder zekerboeken is het zoeken moeilijker. Als in de Akten en Contracten wordt vermeld dat het om een openbare verkoop ging, dan kunnen de stukken per jaar doorzocht worden.

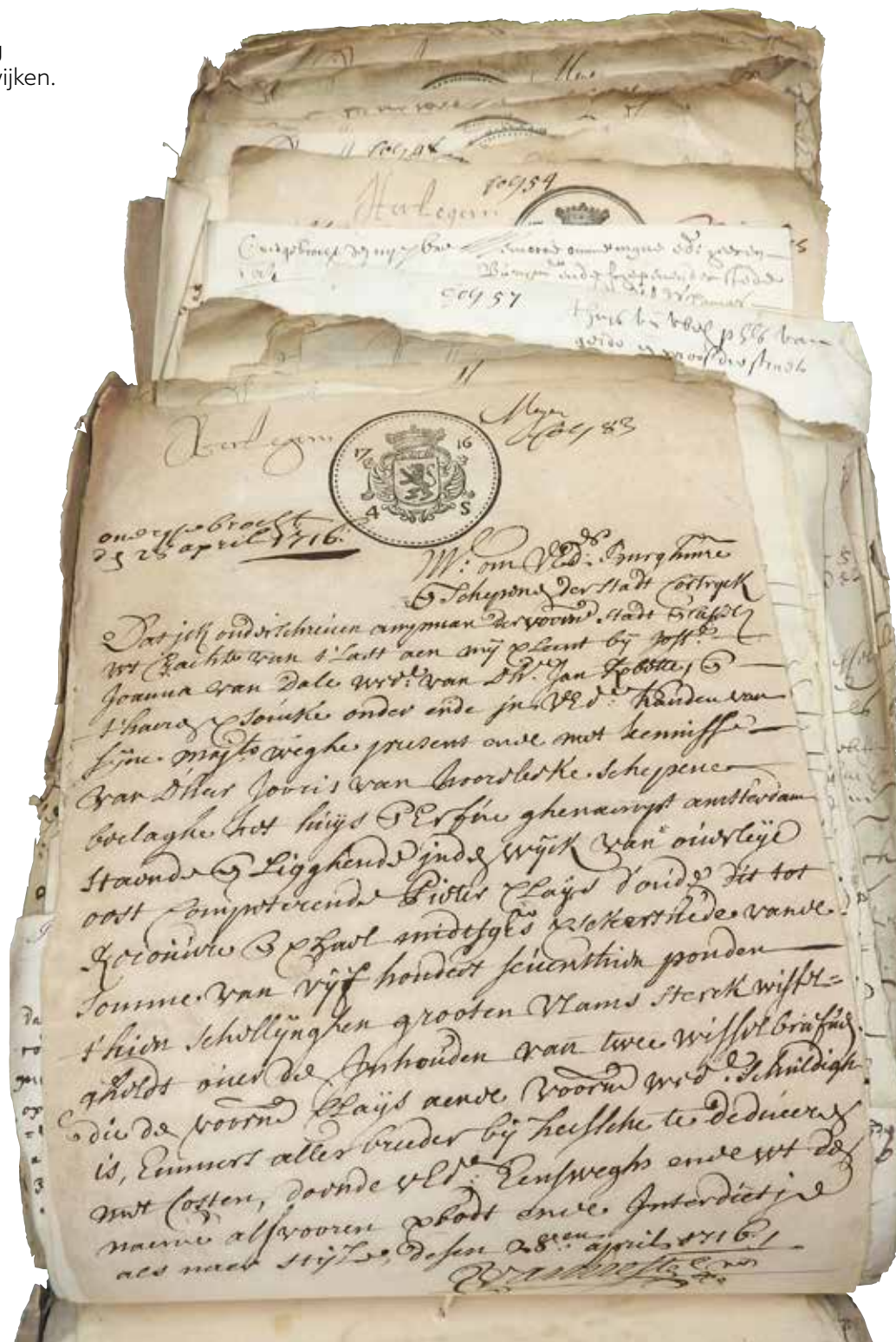
De *registers van de kerkgeboden of aankondigingen van openbare verkopen* werden van 1558 tot 1682 chronologisch bijgehouden door de Kortrijkse griffie. De stedeknapen riepen de openbare verkoop van goederen af aan de Sint-Maartenskerk, wat de naam 'kerkgeboden' verklaart. Op deze manier wisten de stedelingen dat er een huis verkocht ging worden, waarna zij een bod konden doen. De aankondigingen in de registers vermelden de eigenaar, over welk huis het ging, waar het lag en waarom de eigenaar het huis moest verkopen. In de registers wordt nog niet verwezen naar de zekerboeken; wel naar wijken, straten en vooral de aangrenzende huizen. De locatie werd onderstreept in de tekst. Als er een huisnaam bekend was, stond deze ook in de tekst. In het tweede register, dat van 1586 tot 1613 werd bijgehouden, begonnen de vermeldingen meestal met "men ghebiedt te coope up verhooghe", waarna de naam van degene die verzocht om het huis te verkopen werd aangegeven. Als het om een vrijwillige openbare verkoop ging, dan werd dit aangegeven met het woord "voluntairelijk". In het tweede register wordt van 12 mei 1625 tot 9 juli 1635 vermeld wie een huis had gekocht, wanneer en wie de vorige eigenaar was.

Vanaf 1677 stapte de griffie over van registers naar **dossiers** waarin geliasseerde losse stukken over decretale verkopen samen werden bewaard. Ze bevatten ook bewijsstukken van de schuldeisers en staten van kosten in verband met de verkopen. Centraal in de achttiende-eeuwse dossiers staan de decretale brieven waarin de hele context wordt geschetst, met de voorwaarden voor de verkoop en de praktische regeling.

Vóór de verkoop berekenden een schepen en de griffier van de stad de schulden die op het openbaar te verkopen huis rustten en de kosten van de openbare verkoop. Hiervan deden zij verslag in de **aktes van liquidatie**. De berekeningen van de verkopen werden vanaf het begin van de zeventiende eeuw tot 1703 per wijk bijgehouden. Daarna hield het stadsbestuur de verslagen bij in een chronologische reeks.

Gebruikte wijkindeling

de zestiende-eeuwse wijken.

Een proces-verbaal van inbeslagname, opgemaakt door de amman. Dit stuk werd samen met andere processen-verbaal geliasseerd of samengebonden. In dit document kan je lezen dat de amman op 28 april 1716 de herberg Amsterdam in de Overleiestraat in beslag nam. RAK, OSAK, nr. 14545.

Het, et by Jan Persijn d'ghetoomen te Oetta metgaderen by
 prysen deser stede ghedary gheschiede te coopen verhoogen
 sijn hant by sijn staende ende liggende thaden der
 conventstrate deser stede tusschen manen solen hant by
 sijn oer van sijn ende, ende nu tot boersche hant by sijn
 oer andere, alle lasten sijnen daerby beuinden sal
 sijn den coopen y payment doen, dit omme daerby te
 beuinden by d'ghen souden thien schelen mette costen dat
 omme gheschiede byghen souden vander acte van aftinnen
 by daten vanden by nouembre is d'ghetoomen sijn sijn sijn
 ghaet ter sijnen sijnen mette gheschiede vanden
 mette coopen costen sijn hant by sijn den coopen
 sal gheschiede, by sijnen sijnen alst casen van coopen
 toehoort by gheschiede heeft den lasten decemb. by sijn
 beuinden van boerliche van boerliche te somme van sijn sijn
 ynt Colyrie van sijnen

Souden den sijn te lant is d'ghetoomen vanden van boerliche sijnen
 voor sijn coopen van sijn metten die den sijnen sijn coopen
 acceptande by daer sijn gheschiede

Op 2 januari 1585 kocht Jan Persijn een huis in de Konventstraat. RAK, OSAK, nr. 1997.

Zeslely oer
 I' sijn Jan sijn is by sijn alboer
 te lant met coopen sijn sijn sijn
 sijn sijn met

Hypotheekregisters

Datering

ca. 1630.

Vindplaats

Rijksarchief Kortrijk, Oud Stadsarchief.

Stadsdelen	Inventarisnummers van de leggers
Marktgrave en Pamele	287
Sint-Joris, De Croone en Buiten de Doornikpoort	4229, 751/006 en 817 (katern ontbreekt)
Sint-Maarten, Amazonië en Buiten de Rijselpoort	522
Herten, Lege Geesten en Moren	173
Overleie	727
Overbeke	-

Inhoud en werkwijze

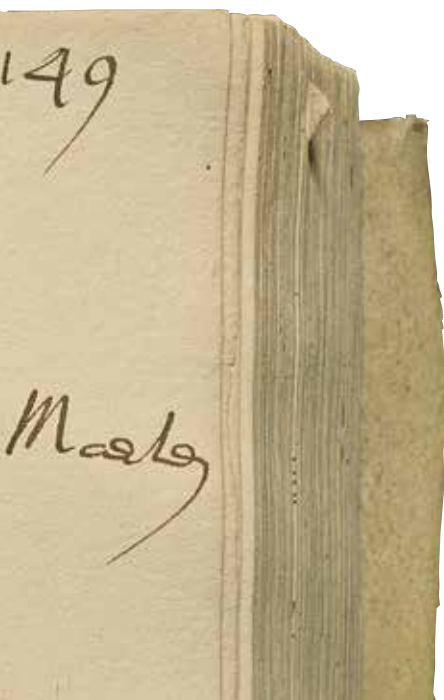
Rond 1630 liet het stadsbestuur voor alle wijken registers opmaken met per huis de toen bekende hypothecaire renten. Het ging om leningen waarbij het huis als onderpand diende. Deze registers werden lang verward met de zekerboeken, die een volledig andere functie hadden. De hypotheekregisters vermelden per huis de eigenaar en de bewoner. Ze zijn een aanvullende bron van informatie, vooral voor de wijken waarvan geen zekerboeken bewaard bleven.

De indeling in wijken en straten en het nummeren van de huizen gebeurde op dezelfde manier als in de zekerboeken. Nadat de naam van de eigenaar in 1630 is teruggevonden in de registers van de Akten en Contracten, kan hij opgezocht worden in de hypotheekregisters.

Het is onduidelijk waarom deze registers werden opgesteld. Mogelijk wou de stad weten wie welke renten op welk onroerend goed had gevestigd in het kader van de organisatie van openbare verkopen.

Gebruikte wijkindeling

de zestiende-eeuwse wijken.

Jan Fornier bewoonde zijn eigen huis, dat in de Rechtstraete (de huidige Overleiestraat) stond. Er rustte een rente van de Sint-Maartenskerk op van 36 schellingen per jaar. RAK, OSAK, nr. 727, folio 149 in Overleie.

Renteboeken en rekeningen

Datering

vanaf de veertiende eeuw.

Vindplaats

archieven van privépersonen, families, steden of instellingen, vnl. bewaard in het Rijksarchief (bv. het archief van de Onze-Lieve-Vrouwekerk, de Sint-Maartenskerk, de Groeningeabdij, het Onze-Lieve-Vrouwehospitaal of het begijnhof als rechtsvoorganger van het OCMW).

Inhoud en werkwijze

De stad Kortrijk, privépersonen, kloosters, kapittels, broederschappen, hospitalen en andere kerkelijke instellingen verhuurden eigendommen of leenden geld aan eigenaars van huizen in ruil voor een rente. Renteboeken of handboeken met inkomsten, rekeningen en rentebrieven bevatten informatie over de opeenvolgende eigenaars van huizen. In de zekerboeken worden de renten op een huis vermeld. Aan de hand daarvan kan de rente in andere documenten worden opgezocht.

Een hypothecaire rente was een rente die een eigenaar vestigde op zijn onroerend goed, in ruil voor geld dat hij leende, bijvoorbeeld van een kerkelijke instelling. De eigenaar was de lener dan jaarlijks een bepaalde som of intrest verschuldigd. In een rentebrief werden de voorwaarden van deze lening en de bijhorende rente vastgelegd. De ontlener stelde een overzicht van renten op en registreerde de inning en aflossing ervan in renteboeken. Ook huurinkomsten kunnen in deze registers teruggevonden worden. Rentebrieven werden overgeschreven in zogenaamde cartularia. Als er geen renteboeken voorhanden zijn, dan kunnen jaarlijkse rekeningen soelaas bieden, op voorwaarde dat de renteplichtige bij naam wordt genoemd. De vestiging van de rente of de overdracht ervan kan ook opgespoord worden in de registers van de Akten en Contracten.

Stadsrekeningen bevatten steeds terugkerende rubrieken met betrekking tot jaarlijkse rentes. Voor de bouw van het Bourgondisch kasteel in 1394 liet de stad heel wat huizen onteigenen en slopen. De benadeelden kregen jaarlijks een rente uitbetaald, zodat in de stadsrekeningen vanaf dat jaar een rubriek, verwijzend naar deze huizen, voorkomt. Hetzelfde scenario voltrok zich met betrekking tot de bouw van de Grote Halle, die tussen 1538 en 1549 ter hoogte van het Schouwburgplein werd opgebouwd. De Kleine Halle, de 24 huizen die aan het belfort stonden, werd verhuurd door de stad. Elk jaar verwijzen de stadsrekeningen naar deze bewoners, en noemen ze bij naam. Als een huis een huisnaam kreeg, dan kan je deze ook opzoeken in de stadsrekeningen. Eigenaars die bijvoorbeeld een kelder wilden bouwen die zich onder openbaar domein bevond, moesten elk jaar een bedrag betalen aan de stad. De eigenaars van huizen zoals De Katte (op de hoek van de Grote Markt en de Leiestraat) kunnen zo geïdentificeerd worden tot in de veertiende eeuw.

Afbeelding op pagina 77: het huis van Joos Vande Male in de Rijsselsestraat was bezet met een hypothecaire rente. RAK, Sint-Maartenskerk. Oud archief, nr. 153, folio 2.

Den vntse van Joob vande
die Jaccen gheeft v^r h^r beset
op zyn hant en erfue staende
inde potterstrate comt vns
fives Jaccen eerste gheualen
te kamesse v^r v^r v^r v^r

Den vntse van Jaer gheude
die Jaccen gheeft v^r h^r beset
op sey hant en erfue staende
v^r den nieuwen h^r v^r v^r
een blauderw^r comt vns
fives Jaccen eerste gheualen
te kamesse v^r v^r v^r v^r

Den vntse van Joob vande malle
die Jaccen gheeft v^r h^r beset
op zyn hant ende erfue daer hij
june wondt staende inde bysestrate
comt vns fives Jaccen eerste
gheualen te kamesse v^r v^r v^r
comt v^r

Gebruikte afkortingen

ZB = zekerboeken

HR = hypotheekregisters

HG = registers van huisgelden

Begijnhofstraat

HR 522 (amazonië), HG 784, 433 en 466 + 337 en 254 (kansie stratien)

Boerenhol

ZB 6064 (boerenkerkhof)

Brugsestraat

HR 727, HG 784, 433 en 466 + 337 en 339

Budastraat

ZB 291 (aen de Leybrugghe), HR 287 (over/aen de leybrugghe en pamele), HG 784, 433 en 466 + 337 en 339 (pamele tusschen twee bruggen)

Broelkaai

HG 254

Deken Zegerplein

HR 522 (amazonië)

Dolfijnkaai

ZB 291 (viaenestraetje of lombaerstraete), HR 287 (lombaertstraetke) en HR 173 (visscherstraetke)

Doorniksestraat

ZB 3959 en 681, HR 173 en 4229, 751/006 en 817, HG 784, 433 en 466 + 330 en 340

Graanmarkt

HR 173 (coorenmarct), HG 784, 433 en 466 + 330 en 340 (de coore marckt en graen marckt)

Grijze-Zustersstraat

HR 522 (wijngaertstraetke)

Groeningestraat

ZB 6064 (kanunnikstraete), HG 784, 433 en 466 + 337 en 254

Grote Kring

ZB 6064 (crynk), HG 784, 433 en 466 + 330 en 342 (den crinck)

Grote Markt

ZB 291, HR 287, HG 784, 433 en 466 + 330 en 342

Handboogstraat en Verzetskaai

ZB 291 (straetje bij de weijrelt), HR 287 en 522 (oude casteelstraete), HG 784, 433 en 466 + 337 en 254 (werelt stratien)

Hazelaarstraat

HR 173, HG 784, 433 en 466 + 330 en 340 (azelaer strattien)

Houtmarkt

ZB 6064 (beestemarct en bordeelstraetje), HG 784, 433 en 466 + 330 en 342

Jan Persijnstraat

HR 173 (persilstraete), HG 784, 433 en 466 + 330 en 340 (persil straete)

Kapelstraat

HR 727, HG 784, 433 en 466 + 337 en 254

Kapittelstraat

HR 522, HG 784, 433 en 466 + 337 en 254

Kapucijnenstraat

ZB 291 (broelstraetje), HR 287 (broelstraet), HG 784, 433 en 466 + 337 en 254

Kasteelkaai

HR 173 ('t casteel), HG 784, 433 en 466 + 337 en 339 (het casteele)

Kasteelstraat

HR 173, HG 784, 433 en 466 + 337 en 339

Kleine Leiestraat

ZB 6064 (straetken langs 't coreelstuck), HG 784, 433 en 466 + 330 en 342 (het ley strattien)

Kleine Sint-Jansstraat

ZB 6064, HG 784, 433 en 466 + 330 en 340 (strattien aen sint jans poorte)

Konventstraat

HR 522, HG 784, 433 en 466 + 337 en 254 (covent straetien)

Kortesteenstraat

HR 522, HG 784, 433 en 466 + 330 en 342

Lange Brugstraat

ZB 6064 (lambrechtsstraetje), HG 784, 433 en 466 + 330 en 342 (lambrecht straete)

Langemeersstraat

ZB 6064 (ollemstraetje of langemeere)

Langesteenstraat

ZB 3959 en 681 (steenstraete), HR 4229, 751/006 en 817 en 522 (steenstraete), HG 784, 433 en 466 + 330 en 342

Leiestraat (doodlopend)

ZB 291 (straetje zonder einde), HR 287 (idem)

Leiestraat

ZB 291, HR 287 (pamele west), HG 784, 433 en 466 + 337, 339 (westkant) en 254 (oostkant)

Lekkerbeetstraat

ZB 3959 en 681 (weduwestraete), HR 4229 en 817 (weduwestraete), HG 784, 433 en 466 + 330 en 342

Meensestraat

HR 727 (bissegghemstraete), HG 784, 433 en 466 + 337 en 339 (bissegghem straete)

Nieuwstraat

ZB 3959 en 681, HR 4229 en 817, HG 784, 433 en 466 + 330 en 340

Onze-Lieve-Vrouwestraat

ZB 291 (huisnrs. 1 en 2), HR 287 (idem) en 522, HG 784, 433 en 466 + 337 en 25

Oude Kasteelstraat

HR 173 (recht over de casteelmuer) + 282

Overleiestraat

HR 727 (rechtstraete), HG 784, 433 en 466 + 337 en 339 (over leye & over recolletten), HG 337 en 254 (de groote straete)

Papenstraat

HR 173, HG 784, 433 en 466 + 337 en 339

Pieter de Cockelaerestraat

HR 522

Index van de relevante inventaris- nummers uit het OSAK per straat

Ramen

HR 173 (in de rame en ramen)

Reepkaai

ZB 291, HR 287, HG 784, 433 en 466 + 337 en 339

Rekollettenstraat

HR 727 (cloosterstraete), HG 784, 433 en 466 + 337 en 339

Rijselsestraat

ZB 291 (huisnrs. 1, 3 en 5), HR 287 (idem) en 173, HG 784, 433 en 466 + 337 en 339

Schouwburgplein

ZB 3959 en 681 (achter de halle en bestemarct), HR 4229, 751/006 en 817 (oude bestemarct)

Schuddevisstraat

ZB 291, HR 287 (favreelstraetke), HG 784, 433 en 466 + 337 en 339

Sint-Amandslaan

HR 727 (couckstraetke), HG 784, 433 en 466 + 337 en 254 (couck strattien)

Sint-Jansstraat

ZB 6064, HG 784, 433 en 466 + 330 en 340

Sint-Jorisstraat

ZB 3959 en 681 (roosemarijnstraetke langhs de veste), HR 4229, 751/006 en 817 (rooseminstraetke, HG 784, 433 en 466 + 330 en 340 (roosemarijn strattien)

Sint-Maartenskerkhof en Jozef-Vandaleplein

HR 522 (kerkhof), HG 784, 433 en 466 + 330 en 342 (kerckhof)

Sint-Niklaasstraat

ZB 6064, HG 784, 433 en 466 + 330 en 342

Sionstraat

ZB 3959 en 681

Steenpoort

ZB 6064, HG 784, 433 en 466 + 330 en 342

Stompaertshoek

ZB 6064, HG 784, 433 en 466 + 330 en 340

Stovestraat

ZB 291 (stoofstraete), HR 287 (pamele west)

Trompestraat

ZB 291, HR 287 (straetken achter de trompe), HG 337 en 254

Tuinstraat

ZB 3959 en 681 (oude weduwestraete), HR 4229 en 817 (oude weduwestraete), HG 784, 433 en 466 + 330 en 340 (de wever ofte thuyn straete)

Vaartstraat

ZB 6064 (groeningestraetje)

Vismarkt

HR 173, HG 784, 433 en 466 + 337 en 339

Vlamingenstraat

ZB 3959 en 681, HR 4229 en 817, HG 784, 433 en 466 + 330 en 340

Vlasmarkt

ZB 3959 en 681 (gaerenmarct), HR 4229, 751/006 en 817 (vlasmarct), HG 784, 433 en 466 + 330 en 340 (gaere mack, sic.)

Voorstraat

ZB 6064 (overbeke), HG 784, 433 en 466 + 330, 342 en 340

Waterpoort

HR 173, HG 784, 433 en 466 + 330 en 340

Wijngaardstraat

ZB 3959 en 681, HR 4229 en 817, HG 784, 433 en 466 + 330 en 340

Zakske

HR 173 (sacxken)

Geraadpleegde literatuur

CHARLES, L. e.a. red., *Huizenonderzoek in Gent. Een handleiding*, Gent, 1994.

CHARLES, L., 'Huizenonderzoek', ART., J., *Hoe schrijf ik de geschiedenis van mijn gemeente? Deel 3b hulpwetenschappen*, Gent, 1996, 287-326.

CHARLES, L., EVERAERT, G. en LALEMAN, C. red., *Erf, huis en mens: huizenonderzoek in Gent*, Gent, 2001.

DE CUYPER, J., 'Stadskernvernieuwing in Kortrijk begin 15e eeuw', *De Leiegouw*, 24 (1982), 259-268.

DE POTTER, F., *Geschiedenis der stad Kortrijk*, 4 dln., Gent, 1873-1876.

DEBONNE, V., *Middeleeuwse huiskelders in de Kortrijkse stadskern ca. 1200-1350 (Archeologische en historische monografieën van Zuid-West-Vlaanderen, 58)*, Kortrijk, 2005.

DEBRABANDERE, F., 'Het kasselrijhuis in Kortrijk', *De Leiegouw*, 46 (2004), 253-292.

DEBRABANDERE, F., 'Kortrijkse huizen ouder dan de gevel', *De Leiegouw*, 57 (2015), 245-250.

DEBRABANDERE, F., 'Kortrijkse plaatsnamen tot in de 15de eeuw', *De Leiegouw*, 41 (1999), 131-197.

DEBRABANDERE, F., 'Kortrijkse plaatsnamen voor 1400', *De Leiegouw*, 2 (1960), 53-93.

DEBRABANDERE, F., 'Kroniek van een gevel', *De Leiegouw*, 46 (2004), 3-10.

DEBRABANDERE, P., *Franse stijlinterieurs in de 18de eeuw en het Empire in Kortrijk*, Kortrijk, 1990.

DEBRABANDERE, P., *Historische parken en tuinen in Kortrijk*, Kortrijk, 1992.

DEBRABANDERE, P., *Kortrijkse gevels van de XVIde eeuw tot het Empire*, Kortrijk, 1973.

DEBRABANDERE, P., *Kortrijkse gevels van neoclassicisme tot nieuwe zakelijkheid*, Kortrijk, 1983.

DESPRIET, Ph., *2000 jaar Kortrijk: topografische atlas, van ambachtelijke Romeinse nederzetting tot moderne stad*, Kortrijk, 1990.

- DUCATTEEUW, E., 'Het huis Sint-Joris in Kortrijk', *De Leiegouw*, 21 (1979), 205-208.
- DECLERCQ, D., 'De economische geografie van het vijftiende-eeuwse Kortrijk (1438-1500)', *De Leiegouw*, 59 (2017), 27-48.
- DECLERCQ, D., 'Stadskern of stadsrand? Sociale stratificatie binnen de ruimtelijke ordening van het vijftiende-eeuwse Kortrijk (1438-1451)', *De Leiegouw*, 58 (2016), 89-113.
- DECUYPERE, P., 'De Kortrijkse stadsgevangenis in de Leiestraat', *De Leiegouw*, 32 (1990), 3-57.
- DENEWETH, H. red., *Een huis in Brugge: vademecum voor de historische studie van woningen, eigenaars en bewoners*, Brugge, 2001.
- D'HAENE, E., *Don't judge a house by its façade. Een zoekwijzer voor huizengeschiedenis in Kortrijk, onuitgegeven masterverhandeling*, Vrije Universiteit Brussel, 2018.
- D'HAENE, S., *Toponymie en stadscartografie als verklikkers voor de stadsontwikkeling van laatmiddeleeuws Kortrijk, onuitgegeven masterverhandeling*, Universiteit Gent, 2010.
- DRUEZ, L., *Chaque maison a son histoire. Guide des sources relatives au patrimoine immobilier privé (Les Dossiers de l'IPW, 19)*, Brussel, 2016.
- LANNON, P., *Stedelijke administratie en archiefvorming in Kortrijk (1190-eind 18e eeuw). Een doorlichting van het Oud Stadsarchief en een ontwerp van archiefschema, onuitgegeven masterverhandeling*, Vrije Universiteit Brussel, 2015.
- MADDENS, N. red., *De geschiedenis van Kortrijk*, Kortrijk, 1990.
- MARINUS, M. J., *Huizengeschiedenis in het Antwerpse Stadsarchief*, Antwerpen, 2005.
- MONBALLYU, J., *Het gerecht in de kasselrij Kortrijk (1515-1621), onuitgegeven doctoraatsverhandeling*, KU Leuven, 3 dln., 1976.

ROSSEEL, M.-P., *De vermogensstructuur van Kortrijk: volgens de kohieren van de 100ste en 20ste penning (1569-1571, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, KU Leuven, 1967.*

SEVENS, Th., 'De huizen op den oostkant der Leiestraat', *Bulletin van de Geschied- en Oudheidkundige Kring Kortrijk*, 5 (1907-1908), 123-129.

SEVENS, Th., 'De straten van Kortrijk (II)', *Bulletin van de Geschied- en Oudheidkundige Kring Kortrijk*, 8 (1910-1911), 130-146.

SEVENS, Th., 'De straten van Kortrijk (III)', *Handelingen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring Kortrijk*, 5 (1925-1926), 65-89.

SEVENS, Th., 'Het bouwen der nieuwe Halle', *Handelingen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring Kortrijk*, 2 (1922-1923), 53.

VANDENBROUCKE, M., 'Productie en techniek van een familie landmeters in de kasselrij Kortrijk: De Bersacques', *Handelingen van de Koninklijke Geschied- en Oudheidkundige Kring Kortrijk*, 99 (2001), 87-127.

VANDENBERGHE, M., *De bestuurlijke inrichting van de stad Kortrijk tijdens het Oostenrijks bewind (1740-1789), onuitgegeven licentiaatsverhandeling, KU Leuven, 1968.*

SEVENS, Th., 'In de straten van Kortrijk op het einde der XV eeuw', *Bulletin van de Geschied- en Oudheidkundige Kring Kortrijk*, 4 (1906-1907), 323-361.

VAN HOONACKER, E., *Duizend Kortrijkse straten, Kortrijk, 1986.*

VAN HOONACKER, E., *Iconografie van Kortrijk, Kortrijk, 1977.*

VAN HOONACKER, E., 'Iconografie van Kortrijk: aanvullingen', *De Leiegouw*, 32 (1990), 107-148.

VAN LANGENDONCK, L., *Handleiding voor historisch huizenonderzoek in de Mechelse binnenstad tot 1800, onuitgegeven, 2005.*

Zoen

Gids

Huizengeschiedenis

Kortrijk Handleiding voor historisch onderzoek

Het historische centrum van Kortrijk telt talrijke historische panden. Deze huizen zijn soms eeuwenoud, maar wie er woonde, waarvoor ze gebruikt werden of hoe ze in de loop der tijd verbouwd werden, is vaak niet bekend. Elke gevel vertelt een verhaal. Wie dat wil achterhalen, kan nu gebruik maken van de gids voor huizengeschiedenis, een initiatief van het Rijksarchief in samenwerking met de stad Kortrijk. In de handleiding krijg je handige tips over hoe je zelf met archieven aan de slag kan gaan en de verrassende geschiedenis van een woning kan achterhalen.

